

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LIII. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1940.

4. SZÁM

FOLYÓIRATA

ÁPRILIS

Az eszményi gyakorlatiasság a líceum és leánylíceum munkájában.

A líceum gyakorlati középiskola. A gyakorlatiasság iskolaügyünk legértékesebb egyetemes gondolata. Nem azt mondom, hogy a legértékesebb gondolatok egyike, hanem azt vallom, hogy versenytárs nélkül ez a legértékesebb egyetemes szempont. Írásommal — az Utasítások szellemében — e tétel igazolására töreksem. A líceum minden feladatát, minden nevelői eljárását ebből az egyetemes gondolatból — mint főforrásból — vezetem le.

Felolvasásommal a következő négyes cél szolgálására töreksem: 1. A gyakorlatiasságnak rendkívüli a jelentősége nemzetünk életében. 2. Ez a gyakorlatiasság eszményi természetű. 3. A líceumi Utasítások méltatása. 4. Néhány példában bemutatása annak, hogyan kell a gyakorlatiasság gondolatának életet adnunk.

Rendkívül szerencsés gondolat volt a líceumot a gyakorlatiasság jegyében útnak indítani. Éspedig annak olyan tartalmával, amelyről az Általános Utasítások a következőket mondják: „A gyakorlatiasságnak a líceumban, mint általános művelő iskolában, nem a begyakorlásban, hanem a nevelés szellemében kell jelentkeznie.”¹

A gyakorlatiasság lényegében a gyakorlati élet szolgálását jelenti. Most nézzük meg, mit követel tőlünk a gyakorlati élet? Először is azt, hogy az életben ne az anyagiasságot, ne az üzletszerűséget lássuk, hanem a Szentírás következő szavaiban kifejezett értelmet nézzük benne: „Én vagyok az út, az igazság, és az élet.” Így következik a gyakorlatiasságból a vallásos alapon való nevelés, amint azt a líceumról szóló törvény kívánja. — A gyakorlatiasság szempontjából azonban a vallásos alapon való nevelésre nézve következik még egy jellemvonás. Ez a szempont ugyanis nem elégszik meg e téren az elméleti állásfoglalással, hanem a vallás parancsainak a gyakorlati életben való követésére hívja fel a fokozottabban a figyelmet. *Bangha* Béla szerint: „... hamis és élettelen az a vallásosság, amely lelkében meghajol ugyan a világ Alkotója előtt, de annak ... rendelkezéseit ... a gyakorlati életben nem juttatja kifejezésre.”² A líceum gyakorlatiassága ezt a mélyebb, ezt az igazi vallásosságot kívánja.

¹ Tanterv és Utasítások, 87. l.

² *Világnézeti válaszok*. 246. l.

A vallás hirdette örökéletre elő kell készülni. Ez az előkészület a földön, a gyakorlatiasság követelményének megfelelően, a magyar földön történik. Csak akkor vagyunk igazán gyakorlatiasak, ha állandóan figyeljük ezt a magyar földet, ezen a magyar földön a magyar ember életét, és ebben egyúttal azt a környezetet is, amelyben a magyar gyermek, a magyar ifjúság felnő. Csak akkor vagyunk gyakorlatiasak, ha ezt a magyar életet iparkodunk minél különbbé tenni. Csak akkor vagyunk gyakorlatiasak, ha a mult és a jelen alapján minél tökéletesebb magyar jövőre törekszünk. — A külföldre általában annyiban tekintünk, amennyiben arra magyar érdekből szükség van. Ha a Szentírás idézett részét: „Én vagyok az út, az igazság és az élet”, végpontnak tekintjük, akkor e felé a magyar úton, a magyar igazságon, a magyar életen keresztül kell törekednünk. Így utal a gyakorlatiasság gondolata fokozatosan a magyar nemzeti szellemben való nevelésre. Ebben a gondolatmenetben a gyakorlatiasság azt kívánja, hogy nagyobb gondot fordítsunk a magyar népművészetre, a magyaros ruhára, a magyar zenére, a magyar táncra, a magyar játékokra stb. Valóban gyakorlatias volna — többek között — a rádió igazgatóságát arra kérni, hogy a magyar gondolat ápolása érdekében kapcsolja ki műsorából a jazzt.

A magyar szellemben való fokozott nevelésnek egyik követelménye, hogy nagyobb gondot fordítsunk nemzeti értékeinkre. Nemcsak alkalmoszerűen, hanem rendszeresen foglalkozzunk pl. Semmelweis, Szentgyörgyi Albert, a Bolyaiak stb. munkásságával, amint ezt az Utasítások nagyon helyesen kívánják. Mutassunk rá fokozottan arra, hogy mit jelentenek tudósaink, művészeink, íróink, költőink, államférfiaink, hadvezéreink, szentjeink, nagy nevelőink, neves és névtelen hőseink mind a magyar nemzet, mind az egyetemes emberiség szempontjából. Ilyen munkával megvilágíthatjuk azt az igazságot, hogy a magyar nemzet a művelődés minden ágában az emberiség nagy családjában is mindig az elsők sorában küzdött. Ezt is fel kell használnunk arra, hogy minél öntudatosabb, önmagukban bízó jövő nemzedéket neveljünk. Nemzetünk nagyjával kapcsolatosan nem elegendő azok értékére általánosságban rámutatnunk, hanem a lehetőség szerint — a gyakorlati szempontnak megfelelően — meg kell világítanunk azt is, hogy mit jelentenek ezek a mi életünkben. Így pl. elég gyakorlati kérdés az ember táplálkozása. Mint a budapesti áll. tanítóképző-intézetrel kapcsolatos diákkotthon igazgatója, a növendékeknek káposztát is adtattam. Az egészségtan tanára pedig — a kalória szempontjából — többször kicsinylőleg nyilatkozott a káposztáról. Tapasztalatom alapján úgy éreztem, hiba van a körül, ha a káposztát csak a kalória-elmélet alapján ítéljük meg. Azért arra kértem az egészségtan tanárát, hogy ne nehezítse megállapításával a köztartás helyzetét. Most Szentgyörgyi felfedezésével kapcsolatosan rámutathatunk arra, hogy a káposztában nemcsak a kalória-érték jelent valamit, hanem a vitamin is számít; s így tudományosan igazolhatjuk tapasztalati állás-

pontunkat. Ez a vitamin-kérdés nemcsak gyomor-kérdés, hanem az adott esetben a vezetőség számára a lelki egyensúly kérdése is, s ezenfelül szempontot jelent az egészséges néptáplálkozás irányítására.³

Amikor magyar értékekről beszélünk, nemcsak a rendkívüli emberekre kell gondolnunk, hanem a hétköznapiak (ú. n. szürke) embereire is. Nemcsak a neves, hanem a névtelen hősökről is kell megemlékeznünk. Gondoljunk azokra a családapákra, akik reggeltől estig keményen dolgoznak, hogy családjukat becsületesen eltarthassák; gondoljunk azokra a családanyákra, akiket háztartásuk vezetése, a gyermekek gondos nevelése, esetleg a kenyérkeresetben való segédkezés még névtelenebbé tesz. Ezzel kapcsolatosan a csendes munka, a meleg családi élet dicsőítése a legfontosabb nemzeti feladatok egyike. A legégetőbb magyar kérdés: mindenki ott állja meg becsületesen a maga helyét, ahová a nemzet, a társadalom, az élet állította. Mindenkinek éreznie kell, hogy az ő munkája mind a család, mind a társadalom, mind a nemzet, mind az Isten országa szempontjából nélkülözhetetlen.

A gyakorlatiasság gondolata fokozott mértékben hívja fel a figyelmet az életre, a magyar ember anyagi és szellemi életére. Itt szembe kell állítanunk az anyagiasság és az anyagi élet elvét. Az anyagiasságot kiírtani akarjuk, a magyar ember anyagi életét pedig támogatni törekszünk. Amikor így a gyakorlatiasság követelménye az embert anyagilag segíteni törekszik, érezzük, hogy már kiléptünk az anyagi világ köréből, és bevonultunk a szellemi élet területére. Ha többtermelés útján a magyar ember anyagi életét mozdítottuk elő, akkor a magyar szellemi életet is támogattuk, a magyar lelki erőt is fokoztuk. Ha munkanélküli embert munkához juttattunk, szellemi érték is valósult meg. Ha szegényt, elhagyatott gyermeknek segítséget adtunk, vagy adattunk, ne csak eszköz értéket, hanem önértéket is szolgáltunk. Ez a gondolatmenet mutatja, hogy a helyesen értelmezett gyakorlatiasság az eszményi élet felé törekszik. Úgy kell a gyakorlati életet irányítanunk, hogy mindegyikben közeledjünk egy eszményi magyar élet felé. Így a gyakorlatiasság és az eszményiesség nem ellenlábások, hanem szerves egységet alkotó gondolatok. Az dolgozik eszményi (ideális) módon, aki az élet gyakorlati feladatait tudja a magyar értékek szempontjából megoldani. Az előadás címének — az eszményi gyakorlatiasságnak — ez az értelme. Hogy a gyakorlatiasságot eszményi szellemen kell felfognunk, kitűnik az *Utasítások* általános szelleme

³ A néptáplálkozás ügye a leányliceumok háztartási ismeretei szempontjából fokozott jelentőségű. Napilapban olvastam a következőt: „A magyar néptáplálkozás címmel a földművelésügyi minisztérium érdekes kiadványt bocsátott ki. A füzet mintegy 50 olyan étel leírását tartalmazza, amelyek egyszerű háztartásban is belföldi eredetű terményekből készíthetők. Mindezek alkalmasak arra, hogy az egyszerű néposztályok étrendjét olcsó és egészséges ételekkel gazdagítsák. Az érdeklődők díjtalanul megkaphatják a füzetet.”

keretében a következő részből is: „...a liceumot elhagyó növendék átalakulóban lévő társadalomba lép ki, amely erősen próbára teszi majd önállóságát, helyes ítélőképességét és az eszményekhez való ragaszkodását. Éppen ezért a magyar gazdasági és politikai irodalom legnagyobbjaihoz kell fordulnunk szövegekért, akik annak idején sem merültek el a kicsinyes napi politikában, hanem a politikai és gazdasági életbe bele tudták vinni az eszmények mélységét és komolyságát...”⁴

A törvény szerint a liceum a tanulókat „gyakorlati irányú műveltséghez” akarja juttatni. Nehéz dolog a műveltség fogalmát meghatározni. Általában még nehezebb feleletet adni a következő kérdésre: „Mi a gyakorlati irányú műveltség?” A magam részéről a következő eredményre jutottam: gyakorlati irányú műveltség mindaz, ami — a nemzet és az Isten gondolata szempontjából — az embernek az emberhez való viszonyát jobbá, nemesebbé, kedvesebbé, kellemesebbé, emberiesebbé teszi. Az embernek az emberhez való viszonyát különböző közösségekben (család, munkakör, társadalom, egyház, nemzet) figyelhetjük.

Ragadjuk ki e közösségekből a munkakört. Gyakorlatiasak vagyunk akkor, amikor azt nézzük, hogy a liceum tanulói az életben miféle munkakört töltenek be, és ha arra törekszünk, hogy a liceum azokra a pályákra megfelelő alapot adjon. Tudjuk, hogy a liceum tanulói majdan tanítók, tanárok, jegyzők, postatisztviselők, vasutas tisztviselők, gazdatisztek stb. lesznek. Hogy a liceumban mely tanulmányi köröket kell felvenni, azt a törvény szabályozza. Hogy miféle tantárgyakat és azokból mit kell tanítani, azt a Tanterv tartalmazza. A *Tanterv és Utasítások* azonban eléggé rugalmasak, azaz a tanárnak jelentékeny szabadsága van abban a kérdésben, hogy a megszabott körben milyen terjedelemben és hogyan dolgozza fel az anyagot. Gyakorlatiasan akkor járunk el, ha szabadságunkat arra használjuk fel, hogy követjük azoknak a pályáknak a szükségleteit, amelyekre a liceum közvetve előkészít. A tananyag mennyisége szempontjából nagyon helyesnek tartom a tankönyvek aránylag kicsiny terjedelmét. Ajánlom, hogy a terjedelem kérdésében kövessük ezt a mérsékelt álláspontot. Nagyon helyesen mondják az Utasítások: „Általános szabály: Inkább kevesebbet, de világosan, élénken, alaposan.”⁵ A gyakorlatiaság és a rengeteg tananyag összeférhetetlen fogalmak. Csak aránylag kevés tananyaggal kapcsolatosan taníthatunk gyakorlatiasan, törekedhetünk arra, hogy az vérré váljék, és csakis ilyen tanítás mellett aknázhatjuk ki a nevelői vonatkozásokat.

Ha most azt kutatjuk, hogy tanítványaink majdan munkakörükben kikkel érintkeznek, kikkel találkoznak, kikkel lesz dolguk, akkor azt kell mondanunk, hogy a túlnyomó többség a nép széles rétegeivel érintkezik. A többség pedig nemcsak érintkezik a néppel,

⁴ Tanterv és Utasítások. 108. l.

⁵ U. o. 126. l.

hanem a nép bizonyos csoportjának vezetésére is hivatott. Ebből következik, hogy a liceumban a növendéknek világosan kell látnia a népi műveltség lényegét és értékét. Nagy vonásokban tiszta képe legyen a kisgazda, kisiparos, kiskereskedő, továbbá a földműves és ipari munkásság anyagi és szellemi életéről. A nép igazi megismerésével — egészséges nemzetpolitikai szempontból — mindenütt kell foglalkoznunk, a liceumban erre azonban különösebb gondot kell fordítanunk. Nagyon örvendetes jelenség, hogy a részletes Utasítások gondot fordítanak népünk mai életéből vett olvasmányokra. Itt a legfontosabb szempont az, hogy helyesen értékeljük a népi műveltséget, népünk életét. E végből állítsunk magunk elé egy érettségizett hivatalnok-embert, aki a munkakörében rendesen dolgozik, otthon azonban elviselhetetlen ember, és egy népiskolát végzett földműves munkást, aki mind a munkahelyén, mind otthon mintaszerű ember. Vajjon kinek az élete magasabbrendű? Bizonyára a földműves munkásé. Lássunk másik példát. Előttünk áll egy gimnáziumi érettségivel rendelkező adótiszt és egy népiskolát végzett kisgazda. Mondjuk mindegyik kitűnően végzi el a munkakörével járó feladatokat és mindegyik valóban jó ember is. A szabadidő egyik részét mindegyik jó könyvek olvasásával tölti. Vajjon melyiknek az élete magasabbrendű? Minthogy mindegyik egyformán tesz eleget annak, amit tőle az Isten, a nemzet, a társadalom, a családja kíván, életüknek azonos értéket kell tulajdonítanunk. Az a tény, hogy egyik latint, franciát, trigonometriát — és másból is sokat — tanult, még nem bizonyítja az élet magasabbrendűségének. Ha az a tanult ember tanító, és ugyanolyan emberi tulajdonságokkal rendelkezik, mint az adótiszt és a kisgazda, de még azt is tudjuk róla, hogy áldásos vezetője falujának, akkor a tanító élete magasabbrendű. De nem egyedül azért magasabbrendű az élete, mert többet tanult, hanem azért, mert több-tanulását — állásánál fogva — arra használja fel, hogy másokat is magasabbrendű élet felé vezessen. Ennek a gondolatmenetnek a lényege a népi műveltség és a népi hagyományok megbecsülésére való törekvés. Ezt szem előtt kell tartanunk mind a tananyag kiszemelésében, mind annak feldolgozásában, mind a tantárgyaktól független nevelésben. Erre az eljárásra, erre a törekvésre feltétlenül szükségünk van, hogy a gyakorlati irányú műveltséget megtalálhassuk. Ennek követésével tanítványaink az életben határozott megértéssel fognak találkozni. Ezzel a gondolattal egyrészt a nép jobban megérti őket, másrészt tanítványaink jobban megértik a népet, ez a kettős megértés lényegesen hozzájárul a nemzeti egység megeremtéséhez.

A gyakorlati életnek egyik legfőbb követelménye, hogy adott körülmények között el tudjunk igazodni. Az *Általános Utasítás* kívánja a „megpróbáltatásokban gazdag emberi élet minden adottságában biztos eligazodást.” Az eligazodni-tudás lényegében logikai önállóságot jelent. E logikai önállóság érdekében helyes ítéletalkotásra, az ezzel kapcsolatos következtetésre és általában mindenre, ami a gondolatok helyes kapcsolásához tartozik, nagy gon-

dot kell fordítanunk. Nemcsak elméleti gondolatmeneteken, hanem a líceum mindennemű munkájával lehet is, kell is a logikumot gondoznunk. Minden munkánkban világosan kell látnunk a kiindulást, az alapot, a feltételt, amelyen gondolkodásunk nyuszik; azután világosan kell látnunk azokat a lépéseket, amelyek erről az alapról a cél felé vezetnek. Világosan kell látnunk mind az előzményeket, mind a várható következményeket. Erre minden tantárgy és minden tantárgyon kívül eső nevelői munka alkalmas. Vegyük pl. a mennyiségtant. Ez kiválóan alkalmas arra, hogy a gondolatok helyes kapcsolatát érezzük. Aki gondolatait nem tudja helyesen kapcsolni, logikailag nem művelt. Ha mint igazgató átnézem a növendékek füzetét, gondot fordítok arra is, vajjon a gondolatoknak egymáshoz való kapcsolódása eléggé érezhető-e a dolgozatokban. Ezt megnézem az összes dolgozatokban, a mennyiségtani dolgozatokban is. Néhány növendék füzetében — a gondolatok kapcsolata szempontjából — hiányt állapítottam meg. Ez a hiány eléggé világosan mutatta, hogy ezek a növendékek nem dolgoztak önállóan. Már pedig az önálló dolgozás a gyakorlatiasság elengedhetetlen követelménye. Az önálló dolgozás, a logikai iskolázás és a becsület védelme érdekében ezeket a dolgozatokat elégtelenre minősíttem, illetőleg a szaktanárt kértem arra, hogy ezeket a dolgozatokat elégtelenre minősítse. A mindennapi kérdések egyik óráján tárgyaltam ezt a kérdést. Megmondtam, kétségtelenül megállapítottam a visszaélést, és ezért ezek a dolgozatok elégtelenek. S azután kértem őket arra, mondják meg, vajjon valóban puskáztak-e vagy sem. Mindegyik bevallotta a puskázást. Ha valamelyik tagadta volna, akkor logikailag neveltem volna annak a bizonyításával, hogy valóban puskázott. A mindennapi kérdések óráinak főbb gondolatait — óránként felváltva — egy-egy növendék jegyzi. E dolgozatról való beszélgetést a soros növendék így jegyezte le: „Igazgató úr behozta a mennyiségtani füzeteket. Hogy miért, azt csak akkor találta ki az osztály, amikor F. a táblánál nem tudta dolgozata egyik példáját megoldani. Kiderült, hogy puskázott. A számolásban hiba volt, eredménye jó volt. Ugyanez történt még 4 másik növendékkal is. Valamennyien beismerték a puskázást és elégtelent kaptak dolgozatukra.” Most nem a mennyiségtant néztem, hanem az itt leírt gondolatok egymásutánját használtam fel logikai iskolázásra. Megállapítottam, hogy a gondolatoknak egymáshoz való kapcsolásában hiba van. Ugyanis a beszélgetés nem úgy történt, hogy előbb beismerték a puskázást és azután kaptak elégtelent, hanem rájuk bizonyítottam a puskázást, és ezért elégtelenre minősítettem dolgozatukat és azután adtam alkalmat arra, hogy ők maguk is bevallhassák a puskázást. Ezzel egyrészt helyes megfigyelésre akartam őket szoktatni, ami a gyakorlati életben nagyon fontos, másrészt rá akartam mutatni arra, ha nem a rábizonyítás, hanem csak a beismerés (önkéntes bevallás) alapján tudom meg a puskázást, akkor nem kaphatnak elégtelent. Itt a logikai iskolázás a legszorosabb kapcsolatba jutott azzal a nevelési elvvel, hogy

önkéntes bevallás nyomán nem járhat büntetés. Ez a nevelési elv a bizalom leglényegesebb feltétele. Így a bizalom kérdésének megvilágításával is neveltem logikailag. Minthogy itt egy nagyon lényeges nevelési elvnek nemcsak a hirdetéséről, hanem a gyakorlatáról is volt szó, a növendékeket a logikai iskolázással kapcsolatosan előkészítettem azokra a nevelői pályákra is, amelyek a liceumra épülnek.

Ha növendékeimnek valamely kétesnek látszó esetben eligazodást adtam, azt szoktam mondani, hogy ez egyúttal irányítás arra, hogy más esetekben maguk tudjanak eligazodni. S mihelyt valamely esetben nem egészen nyilvánvaló az, hogy mit tegyünk, akkor kérdezzék meg a lelkiismeretüket, továbbá kérdezzék meg: mit tenne Krisztus a helyzetükben. Ha ekkor sem kapnak választ, akkor forduljanak hozzám, vagy a tanártestület más tagjához. Az ilyen kérdések megbeszélésére a legalkalmasabb a mindennapi kérdések órája. Az életben igen sok baj abból származik, hogy nem tudtuk a helyzeteket helyesen megítélni. Például két ember kissé nevetve beszélt egymással, közben magam mozogtam, s ezzel megtörtént, hogy a két ember közül az egyiknek a tekintete felém is irányult. Nem ő nézett rám, hanem én mozogtam úgy, hogy a tekintete felém is irányult. Nagyon helytelen ezt a helyzetet úgy megítélnünk, hogy rajtam nevetnek. Ilyen esetek is lehetségesek ugyan, de ezek száma aránylag kicsi. Ez utóbbiak lefolyása a következő: a kettő közül az egyik rám néz, aztán mond valamit, erre nevetnek. Esetünkben a dolog pedig úgy történt, hogy először mondtak valamit, aztán nevettek és csak azután történt az, hogy tekintetünk az én mozgásom következtében találkozott. Tehát a megítélés helytelen volt. Az ilyen helytelen megítélés előzménye általában valami kishitűség, pesszimista gondolkodás, amely a helytelen ítélet következményeiben mérgeledést, elkeseredést, ellenségeskedést szül. Mennyivel másként fest a helyzet, ha így gondolkodom: hála Istennek, hogy az emberek tudnak még nevetni. A helytelen megítélésnek taszítás, a helyes megítélésnek vonzás a következménye. A nemzeti életnek egyik legégetőbb kérdése, hogy ne taszítsuk egymást, hanem egymáshoz közeledjünk. A liceumban olyan nevelést és ebben a nevelésben olyan logikai irányítást adjunk, hogy ezt a gyakorlati célt elérjük.

A helyes eligazodás sokszor azt mondja, hogy most ezt kell cselekednem. Néha azonban mégsem cselekszem ezt. Mit jelent ez? Azt, hogy az érzelmi és akaratí világom nem elég erős arra, hogy az értelmem megvilágította utat kövessem. Ez tehát arra irányítja a figyelmet, hogy az érzelmi életet nemesítenünk, az akaratí életet pedig erősítenünk kell. Ezek a szűkebb értelemben vett nevelési kérdések.⁶ Hogy ezek a nevelési kérdések mennyire tartoznak a

⁶ Tágabb értelemben a nevelés kérdése magában foglalja egyrészt a test, másrészt a lélek (az értelmi, az érzelmi, az akaratí élet) irányítását.

liceumi munka keretébe, azt legjobban mutatja az a tény, hogy a liceumot eredetileg nevelési középiskolának nevezték. Azzal, hogy a liceum nevelési középiskola helyett gyakorlati középiskola lett, a lényegén nem történt változás. E kettő között nemcsak hasonlóság, hanem a legszerveesebb egység van. A jó nevelés a legjobb eszköz ahhoz, hogy a liceumban valóban gyakorlatiasak legyünk. Ennek a nevelői gondolatnak a növendék szempontjából egyetemesnek kell lennie. Azaz érvényesülnie kell egyrészt mind az iskolában, mind az iskolán kívül,⁷ másrészt az iskolában mind a tantárgyakkal kapcsolatosan, mind azoktól függetlenül. Az általános Utasítás szerint: „A liceum tanulmányi ideje alatt szinte napról-napra, óráról-órára kell figyelni a tanulót, vizsgálni egyéniségét, ebben a korban már megnyilvánuló hajlamait és különös képességeit, ezeket fejleszteni és tudatosítani, hogy egyfelől a tanuló megismerhesse és értékelhesse saját magát, másfelől pedig, hogy 4 évi gondos tanulmányozás eredményeként megkaphassa nevelői részéről az egész életére sorsdöntő fontosságú útmutatásokat.”⁸ Ez egyrészt azt jelenti, hogy a növendéket a maga teljes lelki világával bele kell kapcsolnunk tanításainkba, mert csakis így figyelhetjük és vizsgálhatjuk egyéniségét, másrészt pedig azt kívánja, hogy mindent a növendékre vonatkoztatva tanítsunk, mert csakis így ismerheti meg önmagát, értékelheti önmagát és csak így adhatunk egész életére útmutatásokat. Az útmutatás adásának feltétele ugyanis az, megállapítjuk vagy megállapíttatjuk azt, hogy tanításunk — a lehetőség szerint minden egyes órán — mit jelent a tanuló jelen és jövő élete szempontjából.

A nevelési kérdéseket az iskolában alkalomszerűen mindig el kell intéznünk. Azaz tárgyalnunk kell őket mindig, valahányszor a növendék magatartása, vagy a tantárgy nevelői vonatkozásai ezt kívánják. Rendszeresen foglalkozunk nevelői kérdésekkel a mindennapi kérdések óráin. Itt a rendszeresség szó nem pedagógiai rendszert jelent, hanem azt, hogy ezeken az órákon csakis nevelési kérdésekkel foglalkozunk, csakis a növendék gyakorlati életét törekszünk irányítani. A mindennapi kérdések órái képviselik a liceumnak egyik legjellegzetesebb jellemvonását. Ezek adnak lehetőséget arra, hogy gondozhassuk azokat a kérdéseket, amelyek a diák életében a leggyakorlatiasabbak. A diákélet gyakorlati kérdéseinek megoldása erőt ad arra, hogy majdan a felnőtt kor gyakorlati kérdéseit is megoldhassák.

A liceum Rendtartása (84. §) értelmében — a lehetőség szerint — nagyon helyesen gyógyítva-nevelő-intézetet is meg kell látogatnunk.⁹ Így ellátogattunk a Gömbös Gyula-utcában lévő gyógyító-

⁷ Egy előadásban külön szándékozom foglalkozni azzal a kérdéssel, hogyan érvényesülhet az iskola irányító hatása fokozott mértékben a növendék otthoni életében.

⁸ Tanterv és Utasítások. 88—89. l.

⁹ Az óralátogatások (hospitálások) nagy gyakorlati jelentőségéről máskor beszélünk.

nevelőintézetbe. Az igazgató (Bárczi Gusztáv dr.) magyarázata szerint az intézet elsősorban arra törekszik, hogy növendékei a társadalom számára elviselhetők legyenek. Nekem nagyon tetszett ez a törekvés és hazamenet azon gondolkoztam, vajjon a normális gyermekek és ifjúság iskoláiban törődünk-e eléggé tudatosan azzal a kérdéssel, hogy tanítványaink elviselhetők legyenek?! Arra az eredményre jutottam, hogy ezzel a kérdéssel hol öntudatlanul, hol némi tudatossággal ugyan foglalkozunk, de az elviselhetőség ügye nem hatja át eléggé egész valónkat. Ezért van a társadalomban aránylag sok nehezen elviselhető ember. Az elviselhetőség a leggyakorlatibb kérdések egyike. Így nyilvánvaló, hogy a liceumban erre különösebb gondot kell fordítanunk. Ebben a munkában pedig akkor vagyunk a legbecsületesebbek, ha mindenekelőtt önmagunktól megkérdezzük: elviselhető vagyok-e a szüleim, az élettársam, a gyermekeim, a tanártársaim, a tanítványaim, a rokonaim és ismerőseim számára? Azután tervszerű munkával törekedjünk arra, hogy gyermekeink, tanítványaink elviselhetők legyenek. Elviselhetők legyenek mind az iskolában, mind otthon. Ez utóbbi is olyan pontot jelez, amely a leggyakorlatibb kérdések egyike: a szülőkkel való szoros együttműködésre utal.

Az elviselhetőség elsősorban a szép lelkülettől, azaz a belsőtől, másodsorban annak külső megnyilatkozásától (a társadalmi érintkezés formáitól) függ. A kettő szerves egységben van, mindkettőt kell gondoznunk. Merő ellentétben van a liceum gyakorlatiasságával, nevelői törekvéseivel az az álláspont, amely szerint a helyes társadalmi magatartásra való nevelés kérdése a tánc- és illemtanár feladata. En ugyan fontosnak tartom a tánc- és illemtanár munkáját, (természetesen csak akkor, ha magyar táncokra tanítja az ifjúságot), a helyes társadalmi magatartás kérdésének gondozására azonban nem ő hivatott. Ez ugyanis minden tanító, minden tanár legszentebb ügye. Hogy a tánc tanár is mondhat egyet-mást, ez egészen természetes. De az ő munkája úgy viszonylik a társadalmi magatartás teljességéhez, mint egy az ezerhez. Ebben a munkában a nemes belső tartalomnak a helyes külső formával összhangban kell lennie. A helyes magatartás ügyét nemcsak mindennap, hanem minden órában is kell gondoznunk.

Most nézzük meg a gyakorlatiasság gondolatát néhány tantárgy keretében.

A magyar nyelvre és irodalomra vonatkozó Részletes Utasítások szerint: „Mindebben rengeteg nevelői feladat és lehetőség rejlik és a magyar nyelv tanításának legfőbb célja, hogy ezeket a legteljesebben kiaknázza és megvalósítsa. Támaszt kell nyújtania a serdülő kor válságait élő fiatal léleknek; öntudatra kell ébresztenie, hogy megértse, megítélje és — amennyiben lehet — alakítsa önmagát.”¹⁰ Ebből következik, hogy a nevelői vonatkozásokat egyrészt keresnünk kell, másrészt pedig arra kell törekednünk, hogy a nő-

¹⁰ *Tanterv és Utasítások.* 103. 1.

vendék ezek szellemében önmagát alakítsa. Tapasztalatom szerint akárhányszor gyönyörű nevelői gondolatok nem kelnek életre az ifjúság lelkében. Így egyik növendékemtől megkérdeztem: Mi értelme volt annak, hogy Végvári *Eredj, ha tudsz* c. költeményét megtanulta? A felelet így hangzott: „A költemény megtanulásának az volt az értelme, hogy jobb osztályzatot kapjak”. Ez az én részemre adat volt az ifjúságtanulmány köréből. Ez az adat azt mondja, hogy az ifjúság sokszor magától nem jön rá arra, hogy valamely tanuláshoz az elsődleges értelme. Nekünk kell minden lehető alkalmat felhasználnunk arra, hogy a műveltség anyagával a növendéket egyénileg megragadhassuk. Ezt a feladatot az adott esetben úgy oldottam meg, hogy másoktól is kérdeztem: Mi volt az értelme annak, hogy ezt a költeményt megtanulták? Csak nehezen jutottunk a következő eredményhez: Az anyaországban élő tanuló részére elsősorban azt jelenti, hogy bármilyen nehéz a helyzetünk — akár a jelenben, akár a jövőben — ki kell tartanunk és önfeláldozó módon kell kötelességünket végeznünk azon a helyen, ahová a nemzet, az élet állított. Ez egyelőre még csak elméleti bevilágítás volt, a gyakorlati alkalmazását akkor követeltem, mikor szénhány miatt nem fűthetjük az intézetet olyan mértékben, mint szoktuk. Megkérdeztem, mit kíván tőlünk. Végvári költeménye abban az esetben, ha szénhiány miatt csak kevéssé lehet fűteni. Megállapítottam, hogy nem a szén-szünet óhajtását, mert ezzel — különösen diákotthonnal kapcsolatos intézetben — a kérdést nem lehet megoldani, hanem azt a hazafias szolgálatot követeli tőlünk, hogy kisebb meleg mellett is nyugodjunk meg. Sőt örülnünk kellene annak, hogy — bár nehezebb körülmények között, de mégis — tanulhatunk. Nézetem szerint tanításainkban rejlő műveltséget így kell a gyakorlatba, az életbe átültetnünk. Ilyen és hasonló módon adhatunk egyetemes tartalmat a gyakorlatiasság követelményének. A fentebbi esetben a gyakorlati életnek egyik surlódásra alkalmas felületét lecsiszoltam. Itt látszik, hogy a gyakorlatiasság az egyén megragadását, a tartalomnak az egyéni életre való alkalmazását kívánja. Csakis így felelhetünk meg az Utasítások következő követelményének: „Emeljük ki általában azokat a mozzanatokat, melyekben a serdülő lélek önmagára ismerhet, vagy lelke alakításában támszt kaphat.”

Az Utasítások nagyon helyesen hangsúlyozzák, hogy az irodalom tanításának központja az olvasmány. Nagyon sokszor a tanár belátásától függ, hogy mit olvastat. Ilyenkor ne az esetleges helytelen szokást kövessük, hanem álljunk a saját lábunkra és azt olvastassuk, aminek a liceum gyakorlatiassága szellemében a legtöbb értelme van. Ez a gyakorlati szempont azt kívánja, hogy az olvasmányok kiválogatásában a főszerzőt a nevelői lehetőségek jellemezzék. Ha e szempont szerint pl. Eötvös regényeiből kell választanom, akkor a *Nővérek* c. regénynek adnám az elsőséget. A *Karthauziban* és *A falu jegyzőjében* értékes gondolatok vannak, a 14—18 éves ifjúság részére azonban a *Nővérek* nevelői gondolatai többet jelentenek. Az Utasítások a III. osztályban előírják a *Ma-*

gyarország 1514-ben c. regénynek az olvasását. E mellett elsősorban a Növéreket olvastatnám még. Nekünk, akik a líceumban fokozottabban akarjuk a gyakorlati életet és ennek keretében az egyszerűséget, az igénytelenséget, az egészséges világnézetet szolgálni, feladatunk, hogy ezt a regényt jobban napfényre hozzuk. A líceum gyakorlatias szempontja arra is rá fog bennünket vezetni, hogy iskolánk részére felfedezzük pl. *Benedek Elek: Testamentumát*. Ezt a munkát sokkal jobban kellene forgatnunk, mint amennyire a valóságban olvassák. Az ebben foglalt intelmek — Széchenyi, Kölcsey és Gárdonyi intelmeihez hasonlóan — rendkívüli mértékben alkalmasak arra, hogy a gyakorlati életet, az emberek barátságos együttélését szolgálják. Gyakorlati feladatot old meg a líceum, amikor rámutatunk arra, hogy a művészet a művészetért (l'art pour l'art) elvét nem fogadhatjuk el.¹¹

A magyar nyelv és irodalom tanításának egyik fontos gyakorlati feladata a közmondásokban rejlő nemes tartalom átadása. De az ezekben rejlő műveltséget is csak az egyéni életre való vonatkoztatással adhatjuk tovább. Egészen eltévesztett dolog, ha pl. ez a közmondás: addig jár a kórsó a kútra, míg el nem törik, csak arra szolgál, hogy ezen az időhatározó mellékmondatot szemléltessük.

Nem üdítő és nem is gyakorlati a tanításunk, ha szigorúan megköveteljük pl. azt, hogy a növendék a nyelvtani órákon el tudja mondani a könyvben felsorolt összes gyakorító képzőket, vagy a névszókból képzett igék képzőit, — ellenben gyakorlati az, ha ezek tárgyalása azt eredményezi, hogy a növendék helyesen használja őket. Az egész nyelvismeretben pedig különösen gyakorlatinak tartom a *Magyarosan* című folyóirat és a Nyelvvédő Könyv alapján a helyes magyarság kérdésével való foglalkozást. Ez a tanítás nemcsak értékesebb, hanem a növendék részére érdekesebb is. Természetesen a teljességre való törekvés gondolata nélkül emlitem még a következő gyakorlati kérdést. Megtanítjuk a növendékeket nyugtatóványok, elismervények, folyamodványok stb. írására. Amikor azonban valóságos nyugtatóványt kellene írniok, akkor elismervényt írnak, és nem juttatják abban kifejezésre mindazt, aminek a nyugtatóványból ki kellene derülnie. Ismételten tapasztaltam, ha a növendéknek nem elméleti, hanem gyakorlati (azaz valóságos) folyamodványt kell írni, úgy viselkedik, mintha erről sohasem tanult volna. Ilyenkor legszembetűnőbben érezzük, hogy ilyen és hasonló kérdések tanításának csak úgy van értelme, ha gyakorlatiasan tanítunk.

A történelem tanítására nézve a leggyakorlatiasabbnak, így a legértékesebbnek azt a megállapítást tartom, hogy a történelem az élet tanítómestere. A történelem lényegében csak akkor felel meg rendeltetésének, ha az élet, a jelen élet tanítómestere. A részletes *Utasítások*nak a történelemre vonatkozó fejezetében sok gyakor-

¹¹ *Tanterv és Utasítások*. 107. l.

latias útmutatás van. Így többek között különösen értékes a következő rész: „A tanulónak a tanár személyes hatására kell felismernie a nemzet hivatását és küldetését ezen a földön. Példából kell megtanulnia, hogy neki miként lehet a maga szűk területén résztvenni e küldetés teljesítésében.”¹² Ezért a növendéket a történeti erővel be kell állítanunk a történet áramába. Meg kell mutatnunk, hogyan kell neki az elődök munkáját folytatnia, meg kell mutatnunk, hogy bizonyos történeti események, értékek, mit jelenthetnek az ő életében, s a saját egyéniségén, munkáján keresztül hogyan vehet részt a nemzet küldetésében. E kérdés megoldásában nem falhasogató dolgokra kell gondolnunk, hanem apró cselekedetek, kis állásfoglalások hosszú sorozatára. Az Utasítások — nagyon helyesen — nagy gondot fordítanak életrsorsok ismertetésére. Szemelvényeket kívánnak mind nagy emberek, mind egészen kis emberek életéből. A kisemberek értékes életének bemutatása azért nagyon gyakorlatias, mert a legtöbb tanítványunk — országos viszonylatban — kis ember lesz, így azok követése könnyebb, világosabb. A tanuló könnyen érti meg, hogy a történelmi kis ember értékes élete mit jelent az ő jelen élete számára. Ha pedig nagy embert mutatunk be, akkor meg kell világítanunk, hogy a nagy ember életének értéke mit jelent az ő kisebbméretű életében. Így pl. most különösen időszerű Mátyás király élete. Mátyás király legjellemzőbb jellemvonása az igazság szeretete. Ezzel kapcsolatosan nem elégedhetünk meg azzal, hogy a növendék lélek nélkül mondja: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság”, hanem vizsgálnunk kell növendékünk egyéni életét abból a szempontból, vajjon igazságos-e vagy sem. És a talált helyzetképhez alkalmazzuk további nevelői eljárásunkat. A történelem árnyoldalaival kapcsolatosan nem elégedhetünk meg azok pusztá elmondásával, hanem világosan fel kell vetnünk a kérdést, vajjon bennük megvannak-e az említett gyengeségek. Ilyen korszakkal kapcsolatosan a történelem csak úgy lehet a jelen élet tanítómestere, ha a növendék önvizsgálatot tart, és az esetleges hasonló hibák ellen harcot indít. Ezzel a befelétekintéssel elősegítjük azt, hogy a növendék ne csak keresse, hanem meg is találja önmagát. Megfelelő eszmény követésével kidolgozhassa igazi énjét.¹³ Ilyen önnevelés nélkül csak szólam marad a nemzeti küldetésben való részvétel.

A földrajz tanítására vonatkozó Utasítások is több helyen hangoztatják a gyakorlatiasság elvét. A leggyakorlatiasabbnak tartom az emberföldrajzot. Erre vonatkozólag ezt mondják az Utasítások: „... érezzessük meg, hogy az általános földrajznak gyakorlati szempontból legfontosabb részét tanultuk meg.”¹⁴ Eddig sokszor éreztem, hogy iskoláink általában sokkal több gondot fordítanak a növényekre, az állatokra és az ásványokra, mint az emberre. Pedig az

¹² *Tanterv és Utasítások.* 162. l.

¹³ V. ö. *Utasítások* 156. és 157. lapjával.

¹⁴ U. o. 181. l.

a tény, hogy bizonyos állatokkal, növényekkel és ásványokkal esetleg egész életünkben nem találkozunk, az emberrel pedig nap-nap után van dolgunk, eléggé világosan mutatja, hogy az embert kell iskolai munkánk középpontjába állítanunk. Az embert kell megismernünk és az emberrel való bánásmódot kell megtanulnunk.¹⁵

Az Utasítások ugyan mondják, hogy a táj megszab bizonyos életmódot, de hozzá teszik a következőket is: „A gondolkodó és cselekvő ember megváltoztatja a táj eredeti képét...”¹⁶

A gyakorlatiasság azt kívánja, hogy fokozottan karoljuk fel a tanulmányutakat. Ez is olyan kérdés, amellyel kapcsolatban nem az elméleti hirdetés, hanem a gyakorlati megvalósítás a fontos. Ezért nem azt mondom, hogy mit kellene csinálnunk, hanem csak azt érintem, hogy a vezetésem alatt álló intézet mit csinál. Évente minden osztály rendez 6 félnapos kirándulást. Résztveszünk alkalmi kiállításokon, hangversenyeken, tudományos üléseken, évente törekszünk többnapos kirándulás rendezésére. Kisebb csoportok szabad idejükben rövid kirándulásokat végeznek Budapest környékén. A nyári szünetben évről-évre többen vállalkoznak arra, hogy gyalog, vagy kerékpárral bejárják az országnak egy-egy részét. Csakis így lehet az Utasításoknak azt a követelményét megvalósítani, amely a néplélek megismerésére törekszik. A közelmúltban minden ilyen országjáró növendéknek 5 P segélyt adhattunk. Ezekről a nyári utakról beszámolót is írnak. Többnapos közös kirándulást rendeztünk a közelmúltban Pécsre, Cegléd környékére egy tanya és egy tanyai iskola megtekintésére, a Balaton körül, 1939-ben a visszacsatolt Felvidékre (Losonc, Rimaszombat, Krasznahorka, Rozsnyó, Kassa stb.), ebben az iskolai évben pedig — a Hortobágy érintésével — a Kárpátaljára szándékozunk kirándulni.

Az Utasítások természetrajzi részében gyakorlati szempontból különösen a következőket emelem ki: A gazdasági szempont hangsúlyozása, a növény életfeltételeinek megértése, a mikroszkop, a vetítés, a kirándulások szerepének kiemelése, a virágos növényekkel és a gerinces állatokkal való foglalkozás kidomborítása, a növények ápolása, az élményszerű tapasztalatok szereztetése, a józan

¹⁵ Ez a követelmény természetszerűleg nemcsak a földrajz tanítására vonatkozik, hanem lényeges szerepet játszik a liceum minden munkájában. Fokozott gondot kell arra fordítanunk, hogy az ember hogyan jelenik meg az irodalomban, a történelemben, a föld ismertetésével kapcsolatosan, a művészetben stb. A liceum gyakorlatiassága kívánja, kíséreljük meg, hogyan lehetne nemcsak a lelkiélet megismerésével és a nevelési alapelvek ismertetésével kapcsolatosan, hanem minden munkánkban az emberismeretből többet adnunk. És ezzel az emberismerettel kapcsolatosan hogyan lehetne az emberekkel való bánásmód művészetét tanítványainkban fejleszteni. A gyakorlati pályákon való boldogulásnak egyik legfőbb feltétele az, hogy emberismeretünk és ezen nyugvó olyan érzékünk legyen, amely irányít abban, hogyan kell érintkeznünk azzal az emberrel, akivel valamely kérdést el kell intéznünk.

¹⁶ *Tanterv és Utasítások.* 180. l.

cselekedtető tanítás elvének hangsúlyozása, a módszer három alapelve (a környezettanulmányozás, az életműködés és a típustanítás), az emberhez való viszony jelentőségének kiemelése, az egyes tételknél annak megállapítása, „milyen jogcímen akarja (a tanár azokat) a tanulókkal megismertetni?”¹⁷ A gazdasági telepekkel kapcsolatos növénykert, élettani megfigyelések és kísérletek végzése (pl. a trágyázás módja és eredménye), a természetrajz jellemnevelő erejének hangoztatása stb. A gyakorlatiasság koronája az Utasítások következő követelménye: „A növénykert megmunkálása a tanulók dolga.”¹⁸ Csakis ezen az úton juthatunk oda, hogy „a tanulók munka útján szeressék meg a virágokat” és általában a növények birodalmát. És csakis így valósíthatjuk meg azt a célt, amelyet az Utasítások így fejeznek ki: „E közben megismerkedik a föld dolgos népének munkájával, megérti és megbecsüli azt.”¹⁹

Több tantárgy gyakorlati vonatkozásait — egy felolvasás keretében — még egy-két példa formájában sem érinthetem. Ebben a felolvasásban mindent a líceum sajátos feladata szempontjából néztem. A tárgyalt gondolatmenetet a közgyűlési megnyitóban szándékozom folytatni ilyen címen: Mennyiben szolgálja a líceum a tanítóképzést? A líceum gyakorlatiasságának részletesebb kidolgozására felkérjük majd egyes kartársainkat. Ez a felolvasás ugyanis csak bevezetés óhajt lenni abban a kötetben, amelyet az elnökség határozata értelmében kiadni szándékozunk. Ebben a kötetben különböző kartársak tollából származó cikkekkel törekszünk a líceum — lehetőleg összes — tantárgyainak gyakorlati vonatkozásait tárgyalni.

Befejezésül még két gondolatot akarok érinteni. Az egyik az, hogy a gyakorlatiasság nem áll ellentétben az elméleti megvilágítással, hiszen nagyon sokszor ezek az elméleti megvilágítások teszik jobbá a gyakorlatot. Akárhány esetben az elméleti megvilágítások mentesítenek bizonyos helytelen gépiességtől. A másik az, hogy a líceum gyakorlatiasságának koronáját a lelki élet ismeretén nyugvó nevelési alapelvek jelzik. A gyakorlati élet kedvező alakulásának legelső feltétele a jó nevelés. Tedd különbbé az egyes embereket, akkor különbbé tettek ezeknek egymáshoz való kapcsolattát is. Nemesebbé tettek a gyakorlati életet. Erősebbé tettek a magyar jövőt.

Padányi-Frank Antal dr.

¹⁷ *Tanterv és Utasítások.* 203. l.

¹⁸ U. o. 215 l.

¹⁹ U. o. 206. l.

A líceumi testnevelés lehetőségei.

A líceumi általános utasításban az alábbi gondolat különösen megragadta figyelmemet: „A népek szédületes iramú versenyében, amikor fennmaradásáért és boldogulásáért minden nemzet szellemi és fizikai erejének teljességével harcol, maroknyi magyarságunk csak akkor állhatja meg helyét, ha a létért való küzdelmét szervezett akarat, egészséges és egységes közszellem irányítja.” E gondolat megfogalmazója valószínűleg még nem gondolta, hogy állításának döbbenetes erejű igazolását oly hamar és éppen testvérnemzetünk hősi szabadságharca fogja szolgáltatni. A líceumi testnevelési tanterv és utasítás vizsgálatakor önkéntelenül is e gondolat kísért: vajjon a fenti igazságból adódó mértékkel mérve a líceumi testnevelési tanterv és utasítás megfelelő-e? Szervesen beilleszkedik-e a líceum nevelői tevékenységébe s a testnevelés tanárának megadja-e a lehetőségeket az eredményes munkához?

E kérdésekre könnyebben felelhetünk meg, ha ismerjük az iskolai testnevelés multját és fejlődésének irányát. Ezért a tulajdonképeni tárgyam előtt egészen röviden, főbb vonásaiban ismertetem az európai testnevelés legfőbb irányzatait és a magyar testnevelés fejlődési útját.

Európában három testnevelési alapirányzatról beszélhetünk: a) a német, b) a svéd és c) az angol irányzatról. Nézzük ezeket külön-külön.

a) A német rendszer. A XVIII. század koreszméinek, de különösen *Rousseau* nevelési elveinek hatására *Basedow* János 1774-ben Dessauban olyan nevelési intézetet létesít, melynek kitűzött célja az új nevelési eszmék megvalósítása volt. E filantropinumnak nevezett intézet a nevelés minden területén sok újat hozott, és a testnevelés irányában is úttörő munkásságú volt. „A lélek a lényeg, a tulajdonképeni erő, s a test csak eszköz, de egyetlen és egyetlen eszköz, mely okvetlenül szükséges, hogy a lelki erők kifejlődhessenek és megnyilvánulhassanak.”

Ilyen elvek alapján megértjük az intézet nevelői eljárását. Az addig fodrozott hajú, szalagokkal cicomázott ifjú bő és kényelmes ruhában, rövidre vágott hajjal jár, sokat tartózkodik a szabadban, ételben és italban szerény, nyári szünidejét pedig a természetben, sátor alatt tölti.* A tanulmányi idő egy részét a szabadban végzett testgyakorlás foglalta le. A növendékek futottak, árkot ugrottak, fára másztak, birkóztak, sőt mesterséges szereken is gyakoroltak. A dessauai intézet testnevelési vezetője *Vieth* Gellért, ki *Guts-Muths* Jánossal, a schnepfenthalai Salzman-iskola testnevelési irányítójával együtt a német testnevelési irodalom megeremtője lett.

Már taposott úton indul el *Jahn* L. Frigyes, mikor 1811-ben a legigazott némettség ifjait természetes és mesterséges testmozgásokkal

* E kérdéssel bővebben foglalkozik *Frank* Antal *A testi nevelés a filantropistáknál* c. munkája.

erősebb testüvé és szilárdabb jellemüvé akarta nevelni. Ez sikerült is neki, s a német nemzet lerázta a francia ígát. A diadalmasan megívított szabadságharc után Jahn munkatársával, *Eiselen* Ernővel 1816-ban kiadja *Die deutsche Turnkunst* c. munkáját, mellyel a német tornászat biztos alapját veti meg.

Az elkövetkezett idők nem kedveztek a testgyakorlásnak, de az elvetett mag a nehéz idők ellenére is szárba szökken: a 40-es években *Spiesz* Adolf lelkes munkássága nyomán virágzásnak indul az iskolai testgyakorlás is. *Spiesz* a testgyakorlás anyagát rendszerezi, csoportokba osztja, a fiú- és leány-gyakorlást különválasztja, a női testgyakorlás alapelveit igen helyesen meghatározza, s az „osztálytornázás”-t, vagyis nagyobb csoportnak közös vezényszóra való együttes munkáját bevezeti. Hívei kezdetben ellentétben állnak a Jahn—*Eiselen*-rendszer követőivel, de a küzdelem eredménye a sikeres egyeztetés lett, úgy, hogy a mai német testnevelés az egyesített Jahn—*Eiselen*—*Spiesz*-rendszerből alakult ki.

b) A svéd rendszer megalapítója *Ling* Péter. Elgondolása szerint csak olyan gyakorlatokat érdemes végezteni, amelyeknek hatása az emberi szervezetre kimutatható, s melyekkel a belső szervekre, — különösen a szívre és a tüdőre — továbbá az egyes izomcsoportokra külön-külön tudunk hatni. *Ling* rendszere különösen a gyógytorna részére jelentett nagy segítséget. A gyógytornában — de a rendszeres testgyakorlásban is — nagy értéket jelentett az ellenállással végzett mozgás bevezetése. Ennek az első alkalmazója is *Ling* Péter volt.

A svéd rendszer tervszerűen végig halad az egész szervezeten, s annak minden fontosabb izomcsoportját és szervét alaposan megmozgatja. *Ling* szerek nélkül rend- és szabadgyakorlatokat s járást, futást, ugrást és úszást végeztetett. De bőséges anyaga volt szerekkel és szerekkel végezhető mozgásokból is. A küzdőszellem és a vidámság szolgálatába a játékot állította.

c) Az angol rendszer lényegét a szabadban való mozgás határozza meg. Míg a német és a svéd rendszer kényszerűségből inkább a teremben végezhető mozgáslehetőségeket aknázza ki, addig az angol rendszer éltető eleme és meghatározója a szabad és tágas füves tér. Az angol időjárás viszonyok megengedték a hosszú hónapokig a szabadban való gyakorlást és ezzel szinte önmaguktól kialakultak az angol sportok: a tenisz, krikett, atlétika, labdarúgás, stb.

A három európai főirányzat egészen vázlatos ismertetése után rátérünk a magyar testnevelési rendszer tárgyalására. Hogyan alakult ki, s mi a mai helyzete?

Magyarországon testnevelésről, a fogalom mai értelmezésében, csak a múlt század második felétől kezdve beszélhetünk. Néhány szűkebb hatású próbálkozástól eltekintve (Nemzeti vívó-intézet, Fuchs-féle testgyakorló-intézet) a testgyakorlás ügye 1861-ben, dr. *Bakody* Tivadar egyetemi orvostanár lelkes munkásságával indul fejlődésnek. Neki és társainak — dr. *Szontágh* Ábris orvos, *Clair* Ignác

tornatanító, *Bokelberg* Ernő művezető, dr. *Matolay* Elek ügyvéd, stb. — köszönhető, hogy a figyelem mindinkább ráirányul a tornázásra.

A hosszas huza-vona után 1865-ben végre szabályosan elismert „Pesti Tornaegylet”-ben nagy lendülettel indult meg a német rendszerű tornázás.

Ilyen előzmény után könnyen érthető, hogy az 1868. évi 38. t. c. által kötelezően előírt iskolai testnevelés megindulásakor az egyetlen hazai, tehát a német rendszert veszik alapul.

De a német rendszer korlátlan egyeduralkodása nem sokáig tart. Az 1870-es évek elején *Eszterházy* Miksa gróf, angliai tapasztalatai alapján, a szabadtéri sportok, elsősorban az atlétika érdekében tevékenykedik. A század fordulóján pedig a svéd irányzat válik mind ismertebbé. A három irányzat hívei egyforma hevességgel védik igazukat s támadják a többi rendszert. A harc eredménye, hogy *Kmetykó* János, *Stankovits* Szilárd és mások munkássága révén a három irányzathból kialakul a magyar testnevelési rendszer. E rendszer külső keretét *Kmetykó* János adja meg, ki azt — az északi államokban tett tanulmányútján szerzett tapasztalatai alapján — az északi rendszerre építette fel.

Rendszerünkben, a magyar természetnek és adottságoknak megfelelően, helyet foglal mind a három irányzat számunkra kedvező anyaga. Azon tényre, hogy e rendszer jól megfelel népi adottságainknak, a legmeggyőzőbb bizonyítékokat más népek rendszereivel és az azzal elért eredmények összehasonlításával nyerhetünk.

A berlini olimpiai játékokkal kapcsolatban rendezett nemzetközi testnevelési találkózón a mi testnevelési főiskolás csapatunk különösen szépen szerepelt. Elismerésül a csapat az „Olimpiai bizottság” serlegét hozta haza.

A múlt év nyarán Stockholmban Ling ünneplésére összegyűlt nemzetközi testnevelési közönség kitüntető szeretettel és elismeréssel fogadta a magyar testnevelési rendszer bemutatóit.

E kissé hosszabb, de szükségesnek vélt bevezetés után rátérek tulajdonképeni tárgyamra s azt vizsgálom, hogy a liceumi testnevelési tanterv és utasítás hozott-e fejlődést elődjéhez, a tanítóképzői testneveléshez viszonyítva? Ha igen, e fejlődés milyen természetű és hol mutatkozik? A tárgyalás során tehát többször fogok a tanítóképzői testnevelésre utalni és azzal összehasonlítást tenni.

Ez összehasonlítást az órák számával kezdem. A liceumban fiúknál 3, leányoknál 2 óra, a négy osztályban összesen 12, illetőleg 8 óra áll a testnevelés rendelkezésére. A képző megfelelő osztályai-ban 10, illetőleg leányoknál 8 testnevelési óra volt, itt tehát, legalább a fiúknál, némi javulás állapítható meg. De nem hagyható megjegyzés nélkül, hogy a leányliceumban az órák száma alacsonyabb, mint kívánatos lenne. A jövőendő anya testnevelési szükséglete heti 2 órával nem elégíthető ki.

Nézzük most a részleteket. Az anyagot úgy csoportosítottam,

hogy először az egész évben végezhető anyagot, majd a szabadban, és végül a teremben gyakorolható tárgyalom.

Egész évben végzendők: a rendgyakorlatok, a szabadgyakorlatok, a magyar és néptáncok. A rendgyakorlatok a fegyvelmező, a szabadgyakorlatok pedig a test minden részére kiható hatásuk folytán csaknem minden órán szerepelnek. A leányok szabadgyakorlatainál felhasználható kéziszerke — buzogány, karika, stb. — csak ritkán fokozzák oly mértékben a gyakorlat hatását, hogy az megérdemelné a tanulására fordított időt.

Fontosságuk miatt minden időben gyakorlandók a magyar és néptáncok. A nyugati nemzetek sokat foglalkoznak nemzeti táncokkal. Átérik azok nagy nemzeti és összetartozás-érzés fejlesztő hatását és testnevelésükben bőven felhasználják. Nálunk ezen a területen még sok a teendő. A „Gyöngyösbokréta” úttörő munkássága révén már könnyebben boldogulhatunk ezen a téren. De ne elégedjünk meg azzal, hogy megállapítjuk: szép és értékes a néptáncokkal való foglalkozás. Menjünk egy lépéssel tovább. Kutassuk fel a vidék jellegzetes táncait, az ifjúsággal táncoltassuk azokat, nyilvános ünnepélyeinken pedig mindig szerepeljenek!* Hány nemzet örülne, ha ilyen bőségben lenne néptánca, s íme mi milyen könnyedén elhaladunk ez örvendetes tény mellett.

A líceumi tanterv már jelentős haladást jelent e területen, mert évről-évre felveszi anyagába a magyar és néptáncot, ami a tanítóképzőben a modern táncokkal együtt külön tanfolyam anyaga volt.

Ezután nézzük a szabadtéri gyakorlatok lehetőségeit. Itt legelőször az atlétikáról kell szólnunk. Ez a legnagyobb területű és a legáltalánosabb hatású gyakorlat-csoport, s a szabadtéri foglalkozás gerincét jelenti. A szabadban végzett szabadgyakorlatok jórészt is mint célgimnasztikát az atlétika szolgálatába állítjuk. A líceumi testnevelés az atlétika mind a három ágát felöleli. Mind a futás, mind az ugrás és a dobás területén minden, e korban gyakorolható szám szerepel.

A képzői kívánalmakkal szemben a líceumi anyag erőteljesebb igényekkel lép fel. Így pl. a buzogánydobás a képzői V. o. helyett a II. osztályban, az alacsony gáton való gyakorlás az V. osztály helyett szintén már a II. osztályban szerepel. A rúdugrás a líceum I. osztályától kezdve szerepel a tantervben, míg a képzőben csak az V. osztály anyagában volt található. Mezeifutás a képzőben egyáltalán nem, a líceumban a III. osztálytól kezdve végzendő.

Az atlétikának az egyén mindennapi életével és a honvédelmi készségekkel való szoros kapcsolata közismert, ezért fontosnak tartom e kapcsolatok állandó gondozását. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy a futások, ugrások és dobások gyakorlásakor, ahol lehet, a mindennapi életben előforduló mozgásokat is gyakoroltatjuk. E törekvésünk azonban természetesen nem korlátozódhat egyedül az atlétikára.

* Igen jó útmutatást ad Weber Edit *Magyar táncok* c. munkája.

Tanításunk minden területén fokozott mértékben a való életet kell néznünk, és gyakorlásainkban annak követelményeihez alkalmazkodnunk. A gyakorlatisságnak és az életrevelés követelményének így teszünk eleget a testnevelés területén.

Az atlétika a leányok testnevelésének szintén alapvető jelentőségű része. A kislabdával való távolságdobás hiányzik a tantervből, bár értéke kétségtelenül nagy.

Az atlétikával fontosságban csaknem vetekszik az úszás. Azt hiszem, ez első pillanatban merésznek látszó kijelentéssel mindnyájan azonosítjuk magunkat, ha azt mondom, hogy itt nem a két sportág testnevelési jelentőségének összehasonlítására, hanem az úszásnak, mint életmentő készségnek értékére gondolok. E tény fontosságát ne győzzük eléggé hangsúlyozni! Az úszással magunk vagy embertársaink életét menthetjük meg! Ezért ragadjunk meg minden lehetőséget az úszás különböző nemeinek, az ugrásoknak és a vízből-mentésnek alapos és gyakorlati tanítására. Az új tanterv erre, igen helyesen, bőven ad lehetőséget.

Ha a víznél tartunk, rátérhetünk az evezés kérdésére is. A liceumi anyag jobban részletezi a kívánságait e téren, mint tette azt a tanítóképzői. Az evezésnél vegyük figyelembe, hogy a komoly evezés a legkeményebb sportok egyike, tehát fokozott óvatossággal kezeljük e kérdést. A második körülmény, amire itt ügyelnünk kell, a nagy hajlandóság a „kényelmes”, tehát görbe háttal való evezésre. A görbe háttal együtt jár az összeszorított mellkassal való vízfogás is, és ezzel teljessé válik az ilyen evezés káros hatása.

A harmadik vízisport, mely helyet foglal a liceumi testnevelési tantervben, a vízipóló. Rendszeres előképzés után a kétkapus játékig vezethetjük az oktatást.

A küzdő csapat-játékok terén jelentős lépést tesz az új tanterv: mint új anyag bekerül a labdarúgás, a kézi- és gyeplabda. E csapat-játékoknak és az eddig is szerepelt kosárlabdának a liceumi tanterv rendszeres felépítésű haladást biztosít. E játékok mindegyikénél hamar komoly küzdelemre kerül sor, hiszen pl. a labdarúgásnál az I. osztályban már 2×25 perces, a III. osztályban pedig 2×40 perces mérkőzéseket ír elő a tantervünk. Magam részéről e kívánalmakat erőseknek találom, nem beszélve arról, hogy pl. a IV. osztályban előírt 2×45 perces mérkőzés játszására a gyakorlatban legalább 2 óra szükséges. Játék-délutánjaink pedig nincsenek.

A felsorolásban most egy nagyon kedves sportunkhoz értem, és ez a tenisz. A tenisz értékességét, szépségét és gyakorlati hasznát alig tudom növendékeimnek eléggé hangsúlyozni. Ne mulasszunk el egyetlen alkalmat sem, hogy biztassuk őket a tenisz tanulására! Mutassunk rá, hogy a tenisz azon sportok egyike, melyet igen magas életkorig s csaknem mindenütt lehet gyakorolni. Arra is rámutathatunk, hogy milyen szívesen látnak a helyi társaságban egy jól teniszező fiatalot, legyen az fiú vagy leány.

A tenisz mind a négy évben szerepel, de az anyag elosztása nélkülözi az érhetőséget. Alljon itt mutatóul az I. osztály anyaga:

hálójáték, ütés mozdulatára rávezető gyakorlat, bevezetés a hálójátékba, játékszabályok, taktikai ismeretek, különleges ütések. Vajon mit jelent a hálójáték és hogyan történik ide a bevezetés? Taktikai ismeretet közöljünk olyan kezdővel, ki az ütőfogás és a két alapütés titkaival bajlódik? Különleges ütésekre oktassunk néhány hónapos kezdőt?

A szabadtéri mozgások újabb csoportját a téli-sportok adják. Közöttük fontosságra első helyen a korcsolyázás van. Mindenütt létesíthetünk jégpályát és minden életkorban gyakorolhatjuk e kellemes testmozgást. A líceumi előírás igen komoly: a gyorskorcsolyázásban 600 m-től 1500 m-ig halad a líceumi tanuló, míg a műkorcsolyázásban igen semmitmondó megnevezések után a IV. osztályban egyszerre jégtáncot kíván meg. (A műkorcsolyázás anyagbeosztása: I. o.: műkorcsolyázás előgyakorlatai; II. o.: az előző osztályok gyakorlatainak állandó ismétlése; III. o.: az eddig átvett gyakorlatok pontosságának fokozása; IV. o.: egyszerű jégtánc.)

A sízés, igen helyesen, már az I. osztálytól kezdve szerepel. De a követelményei igen magasak! A III. osztályban pl. műlesiklás szerepel nehéz kapusorozatokkal. (Ha kedélyesen szólhatnak, akkor bevallanám, hogy az átlag III. éves sízőnél valóban szerepel nehéz akadály, de az nem a kapusorozat, hanem a széles határban egyedül álló fa kikerülése.)

A líceumi tanterv kihagyta a rödlizást az anyag felsorolásából. Kár érte, hiszen színi, sajnos, sokkal kevesebb helyen és egyébként is jóval nehezebben beszerezhető felszereléssel lehet, mint rödlizni. Az igaz, hogy a sízés értéke magasán a rödlizás felett áll, de az is tény, hogy inkább kívánok növendékeimnek egy jókedvű rödlizással töltött testnevelési órát, mint egyet a teremben, bármily kiváló értékű gyakorlatokkal is!

A szabadban végezhető iskolai játékok hosszú sorát nem részletezzük. Örvendetes, hogy miként a tanítóképző osztályaiban, úgy a líceumban is bőséges játékanyag áll rendelkezésünkre.

A szabadból most menjünk be a csarnokba és vizsgáljuk az itteni új lehetőségeket. Mindenekelőtt egy érdekes jelenség ragadja meg figyelmünket: a líceumi testnevelés tantervében igen tömören van a szertorna összefoglalva. Az első osztályban történt anyagkifejezés: „talajtornagyakorlatok; természetes akadály és szertornagyakorlatok, támaszkodással és függéssel összekötött gyakorlatok” ismétlődik a többi három osztályban, azzal a különbséggel, hogy változtatva írja a tantervünk az anyagcsoportosítást helyesen és helytelenül. (Helyesen: ...szertorna gyakorlatok: a) támaszkodással és b) függéssel összekötött gyakorlatok.)

A csarnokban végzendő gyakorlatok köre a líceumban két igen értékes és hasznos mozgáscsoporttal bővült. Ezek a birkózás és az ökölvívás. Örvendetes, hogy e két, férfias magatartásra és határozott, biztos fellépésre nevelő, önvédelmi sportunk a fiúliceumok minden osztályában helyet kapott. De az már kevésbé örvendetes, hogy mindkét sportág anyagbeosztása túl lendületes. Mind az ökölvívás-

nál, mind a birkózásnál az I. osztályban már megtanulják a növények lényegében a teljes anyagot. Pl. az ökölvívás I. o. anyaga: alapállás, ököltartás, lépések, ütések, védekek, cselezés. De hiszen ebben minden tudnivaló már benne van! A képzői tanterv az V. osztályban vette a görög-római birkózás alapgyakorlatait, a liceumi pedig már a II. osztályban így szól: „támadó és védekező fogások teljes begyakorlása”. Azt hiszem, hogy az igazság valahol a középben, a két beosztás között van.

A tantervben sajnálattal nélkülöztem a testnevelésnek az élettel való szoros kapcsolatát jelző elsősegély-nyújtást* és az önvédelmi gyakorlatokat. Mindkettő fontosságát mindnyájan jól ismerjük s így nyitott kapukat vélnék döngetni, ha e két ismeret jelentőségéről akarnék szólni. Mégis rá kívánok mutatni az önvédelmi gyakorlatoknak különösen a leányoknál való nagy értékére és kiváló önbizalmat fejlesztő hatására! A leányok testnevelésében e téren még sok a tennivaló!

A részletező áttekintést ezzel be is fejeztem. Megismétlem, hogy az áttekintés csak vázlatos volt. Az egyes mozgásfajokról és sportokról csak akkor szóltam, ha annál, a tanítóképzői testneveléssel összehasonlítva, valamilyen irányban változás állott be, vagy ha valahol megítélésem szerint lényegeset mondhattam.

Ha most végezetül röviden összefoglalom a liceumi testnevelési tantervről való véleményemet, akkor — a már említett és sok helyen igen komoly hiányosságaitól eltekintve — annak haladó, újító szellemét kell hangsúlyoznom. E haladó szellemében azonban annyira megy, hogy több helyen még a legfrissebb testnevelő nemzedék sem követi, hanem megáll és azt mondja: e követelményeket csak akkor lehet majd felállítanunk, mikor testnevelésünk, feletteseinknek már most is megnyilvánuló megértése révén, a mai nehéz helyzetéből magasan kiemelkedve, bírni fogja a megvalósításhoz elengedhetetlenül szükséges sportlétesítményeket és sportfelszereléseket.

De addig még hosszú az út és sok a tennivaló. A magyar testnevelő tanári kar tisztában van előtte álló nehézségekkel, ezért szívósan és nehéz anyagi viszonyai ellenére is töretlen lelkesedéssel küzd a holnapért, az ifjúság testi-lelki derekasságáért, a szebb magyar jövőért.

Garamvölgyi Ervin.

* Itt csak az anyag testnevelési vonatkozásaira gondolok!

A tanulók nyári munkájának irányítása.

A sárospataki ref. líceum és tanítóképzőintézet kísérletet tett a növendékek nyári munkájának irányítására és tervszerűsítésére. Célunk az volt, hogy növendékeink a nyári szünidőt pihenés mellett hasznosan töltsék, megerőltetés nélkül szerezzenek önálló ismereteket és fejlesszék egyéni készségüket. Önkéntes vállalkozásukat nem akartuk korlátok közé szorítani, ezért az alábbi, tág munkalehetőségeket nyújtó pályázatot hirdettük meg számukra:

1. *Az iskolai munka továbbépítése.* Bármelyik tárgy keretében eredeti elgondolású feladatok, szemelvények, rajzok, példák sorozata. Kísérletezések.

2. *Ismeretkörök elmélyítése, kibővítése.* Mindenféle gyűjtőmunka (rovar, növény, lepke, kőzet, csiga, toll, tojás, mag, termés, preparátumok készítése). Képes állat- és növénygyűjtemény. Etnográfiai gyűjtések (dal, mese, népipari tárgyak rajzban, fényképben stb.). Népies növény- és állatnevek gyűjtése (növényekkel, esetleg rovarokkal együtt). Fényképek (főleg tájképek az órákon tanult földrajzi vonatkozásokkal). Népies hangszerek gyűjtése vagy leírása rajzban, képben.

3. *Tapasztalatszerzések.* Természetmegfigyelések, akvárium, terrárium létesítése, gondozása, megfigyelése. Gazdasági növényzet, gazdasági élet.

4. *Helyi vonatkozású munkálatok* (Falukutatás). A család, község, egyház története. A környék történeti vonatkozásai a nemzet életében. Szociális irányú megfigyelések (statisztika, grafikonok).

5. *Eredeti alkotások* (Szárnypróbálgatás). Irodalmi próbálkozások, mesterkedések a rajz, zene, kézimunka körében. Nagyobb kirándulások feldolgozása írásban, képben, térképen, rajzban, fényképben.

6. *Pedagógiai vonatkozások.* Gyermektanulmányi megfigyelések. Szemléltető eszközök készítése, képeslevelezőlap-sorozatok gyűjtése mindenféle tárgykörből. Tanítási tervezetek.

E pályázatról a szülőket is írásban értesítettük. Ősszel növendékeink behozták a nyári szünidőben készült munkáikat, mikből kiállítást rendeztünk. Mindenkinek a munkáját megbíráltuk (szempontok: mennyiség, minőség, eredetiség, megbízhatóság, csinos forma stb.) és sok növendéket részesítettünk pénzjutalomban.

A kiállítás anyaga nagy szorgalomról és fáradhatatlan alkotó kedvről beszél. Sokféle lepke, bogár, szitakötő, légy, tojás, toll, nyáron virító növényfajok, ügyesen összeállított kőzetgyűjtemény és fényképfelvételek mutatják, hogy a szülőföld természetvilága nemcsak pihentetője, de kimeríthetetlen munkaforrása is volt ezeknek a kis természetbúvároknak. Nagy érdeklődéssel olvastuk írásműveiket. *Monok, Milota, Erdőbénye, Őr vázlatos képe* stb. mind ügyes kísérletek a szülőföld életének monografikus feldolgozására. A nagy igyekezettel forgatott forrásművek adatai mellett már be-

tübe ömlött sok egyéni megfigyelés, tapasztalat, sőt ezeket értékelő gondolat is. Van valami megható a táj életét teljes egészében átfogni akaró fiatalos merészségben. Naív hangjuk mögött ott sejtjük a jövő magyar élet egyszerűbben, világosabban látó emberét, aki öntudatos vezetője és munkása lesz falujának. Sokan részletkérdések iránt érdeklődtek, pld. összegyűjtötték falujuk népdalait, halottas énekeit, szokásait, népmeséit. Volt, aki egy uradalom gazdasági életét figyelte meg és fényképfelvételeket, statisztikai adatokat mellékelte írásbeli beszámolójához. Egy másik az ózdi vasgyár életét írta le és ügyes gyűjteményt állított össze a különböző vasfajtákból és kohászati nyersanyagokból. Meglepett egyik liceumi növendék vállalkozása. Megírta családja történetét és megrajzolta a gazdagon szétterebélyesedő családfát, melynek egyik levelére a saját nevét írta. A csaknem másfélszázadnyi családi hagyomány és mult megismerése bizonyosan nagy élmény volt számára. Kirándulásaik élményeit megörökítő naplók (Izra-tónál, Uzsok, Séta a debreceni nagyerdőben stb.) a hazai föld szépségeit mélységesen szerető érzésről és a távoli, ismeretlen tájakat felfedező vándorló kedvről vallanak. Nevelési kérdések (Egyke-nevelés, Gömör vármegye népoktatásügye stb.), önálló versek, elbeszélések és saját szerzésű dalok zárják le ezt a gazdag sort.

Említést érdemelnek a levelezőlap-gyűjtemények (hazai tájak, települések, népviseletek stb). Ezeket vagy a családi levelezés emlékeiből halaszták ki, vagy kirándulásaikon vásárolták össze. Mind alkalmasak arra, hogy földrajzi ismereteiket elmélyítsék. Értékes

gyűjtőmunkát jelentenek a természetrajzi vonatkozású képekből (napilapok, képes hetilapok, folyóiratok, képes magárjegyzékek, reklámok stb.) összeállított albumok. Egyik növendék pl. a *Pesti Hirlap* és a *Tolnai Világlapja* néhány évfolyamából 200 állattani képet gyűjtött össze. Ez a gazdag tartalmú album most édesapja iskolájában hasznos szemléltető eszköz, később az ő iskolájában lesz megbecsült emléke egy nyári vakációnak.

Az alsóbb évesek inkább a kézimunkában ügyeskedtek. Lombfűrész-munkák (doboz, képkeret, falióra stb.), tintatartók, irattartó, babaszoba bútorzata: asztal, székek, karosláda keményfából kifaragva és szépen kifestve, fakés, fakanál, falidisz zabfonatból, láb-
törlő kukoricahéjből, rézpatkó stb. mutatják, hogy mennyire termékeny lehet a pihenés óráiban összegyűlt erő. Még szobrászkodók is akadtak: egyik növendék a kormányzó mellsobrát készítette el. Egy másik vázlatfüzetet rajzolt tele ceruzarajzokkal és vízfestményekkel.

Íme a munka üteme, kedve, az alkotás akarása a nyári vakációban sem szünetel, tovább él, színesedik és meggazdagodik, mert a növendék egyéniségéből, egy előttünk elrejtett lélekvilág mélyről jött fényeiből többit sugároz. Ezek a gyűjtemények, kézimunkák és írások a gyermek legértékesebb ösztönéből, az öntevékenységből születtek meg, éppen ezért az alkotók legtitkosabb vágyairól, ambícióiról, tehetségéről adnak hírt. Utat látunk ebben a tanítványaink mélyebb megismeréséhez, a lappangó tehetségek felfedezéséhez. A munka eredménye a nevelők kezében értékes eszköz lehet.

Várakozásunknak megfelelően az alsóbb évesek dolgoztak a legtöbbet és a legkülönbözőbb irányban, hűen illusztrálva fejlődési korukat, ami telítve van felgyűlt erővel, fáradhatatlan munkabí-

rással és nyugtalan, mindig újabb dolgokat látni vágyó kedvvel. Pl. egy első éves növendékünk lepkéket gyűjtött, lombfűrész munkákat készített, szobrászkodott és valahol elleste a szalmából font dísz készítési módját. Egy másik tojás-, toll-, lepke-, rovar- és kép-gyűjteményt készített múzeumba is beillő gonddal. A gyermek e korban még nagyon a pillanatok hatása alatt áll, életének értelmét, célját egészében átfogni képtelen és így erőivel nem tud célszerűen bánni. Kár lenne hagyni ezeket az erőket munka nélkül kialudni vagy éppen téves útra terelődni.

Tudjuk, hogy sok növendékünk kemény munkában tölti el a nyarat. Belekapcsolódik szüleinek gazdasági munkájába (kapálás, szőlőművelés, gyümölcsös gondozása, aratás, cséplés stb.), az iparos szülők gyermekei apjuk mellett dolgoznak a műhelyben, sokan napszámos munkával keresik meg a következő évi beiratási díjat. Sok növendékünket a jobb anyagi helyzet megkímél ettől a nehezebb munkától, sőt még az otthon sem nyújt számukra különösebb ösztönzést a munkára. Ezek pihenés idejének sem szabad elkallódnia. Ezeknek is meg kell érezniök a hasznos munka nyomán fakadó örömet. Felhívásunk elsősorban ezekhez szólt.

Úgy érezzük, hogy kísérletünk megfelel a munkaiskola szellemének, ami éppen azzal nevel a szociális életre, hogy mindenkit foglalkoztat és összhangban áll a líceumi tantervben lefektetett gyakorlati irányú neveléssel is, ami alatt mi a gyermek öntevékenységének, alkotó és önálló munkásságának kialakítását értjük. Nemzetünk jövője annyi feladatot tartogat a most még iskolapadjaiban élő nemzedéknek, hogy ez már csak a munkában pihenhet. A magyar kultúra bölcsői ma spártai világban ringanak, nem a civilizáció melegágyában, nem is üvegházi kényelemben, éppen ezért lesznek kultúra-teremtők és időtálló értékek. A magyar föld értékei között nyitott szemmel járó, cselekvő, alkotó embert akarunk nevelni. Hiszünk, hogy ezzel a törekvésünkkel néhány lépéssel közelebb jutottunk a célhoz.¹

Dr. Hargitai Zoltán.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd *Tóth Mihály* kartársunk *Az önmunkásság szerepe az új magyar típus kialakításában* c. értekezését (megjelent a sárospataki ref. tanítóképző-intézet 1939. évi értesítőjében), melyben többek között fenti kísérletünk szélesebb körű elvi alapvetését is megadja, megjelölve benne a munka célját: meglévő készségek kifejlesztése, szunnyadó testi és szellemi készségek felkutatása, azoknak intézményes és tervszerű munkáltatása.

EGYESÜLETI ÉLET.

Februári tagértekezlet. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. E. 1940. február 19-én a II. ker. áll. tanítóképzőben megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak *Jaloveczky Péter* elnökle mellett *Grynaeus Ida*, *Molnár Oszkár*, *Szontagh Katalin*, dr. *Gyimesi Károlyné*, *Katona Margit*, *Lesták Emma*, *Lányi-Lindner Marianna*, *Vajtányi Margit*, dr. *Bajusz Györgyné Kossányi Edit*, *Pell Józsefné*, *Kerny Gizella*; *Kerényi József* (Szeged), *Bakonyi Ferenc* (Eger), *Szokolovszky Béla* (Eger), *Árpássy Gyula*, *Mesterházy Jenő*, *Frigyes Béla*, *Szentirmay Miklósné*, *Kádár Ilona*, *Garamvölgyi Ervin*, *Erdélyi Olga*.

Az elnök a tagok üdvözlése után felkéri *Garamvölgyi Ervint* A *liceumi testnevelés lehetőségei* c. előadásának megtartására.

Hozzászólások:

Lányi-Lindner Marianna úgy találja, hogy az előadó a helyzetet kedvezően itéli meg. A liceumi testnevelésben szerinte rosszabbodás következett be, mert az óraszám kevesebb, mint a képzőben volt. A játékorát elvették. A liceum tantervi anyaga eszményien bő s nem valósítható meg a vidékről felkerülő gyenge fejlődésű, rossztartású, talán még tornatermet sem látott tanulóanyaggal. A testnevelő tanárnak tehát először egészséges fejlődésüket kell biztosítani, testtartásukat szabadgymorlatokkal, gimnasztikával javítani. A sportok gyakorlásához meg fejlesztéses kell; ez pedig drága. A sportok gyakorlásának más lehetőségei is hiányoznak. Így például hiányoznak a sportpályák. A sportok közül az úszást tartja fontosnak. Minden tanulónak meg kellene tanulnia úszni. A Kisok-nak volna feladata, hogy erre legalább heti egy órában alkalmat adjon s ne csak azokkal foglalkozzék, akikből versenyzősök lesznek. Az órateremben megadott óraszám a testnevelésre kevés, mert meg más, új feladatok megoldását is a testnevelőnek kellett havi egy órában vállalnia. Ilyenek: a légoltalomra való előkészítés, a közlekedési szabályok ismertetése és gyakoroltatása. Több órára volna tehát szükség, különben a tanterv csupán írott malaszt marad.

Bakonyi Ferenc szerint az utasítás nem megfelelő. Nem pontos, az anyag nincs határozottan körvonalazva. Nem ad támaszpontot a tanárnak. Szép gondolatok találhatók benne, de a *hogyanra* nem mutat rá.

Kerényi József nem tartja helyesnek, hogy a tantervi anyag összeállításába nem vonták bele a tanítóképzőintézeti tanárokat. Sok tévedés, túlzás nem került volna bele. Tény az, hogy a liceumba kerülő gyermekek testi fejlettsége igen gyenge, a normálison alul marad. Gyógytornára kellene őket fogni. Ökölvívással, labdarúgással foglalkoztatni vétek. A tantervet meg kellene szűkíteni, hogy csak annyit tartalmazzon, amennyit becsületesen el lehet végezni. A testnevelési órákon főként a természetes mozgások gyakorlandók. A labdarúgás a rendes órák keretén belül nem valósítható meg, válogatott csapattal a sportkörbe való.

Mesterházy Jenőt leginkább az ragadta meg, hogy az előadó és a hozzászólók a testnevelési órákat keveslik, az anyagot meg sokalják. Valóban az lett volna helyes és méltányos, ha a tanítóképzők testnevelő tanárait belevonták volna a tanterv készítésébe. A testnevelő tanárok nem nyilatkozhattak, így állott elő a tantervi maximális állapot. Minden időszaknak vannak divatos tárgyai. Ilyen most a testnevelés. A szaktanárok keveslik az óraszámot, pedig a heti 12 óra az összes órák tíz százaléka. Ez inkább sok, mint kevés. Ehhez csatlakoznak még a levanteórák. Leányoknál heti 8 óra van, ez kevés és helytelen is az arány a két nem

testnevelésében. A sportok gyakorlására a Sportkör való. Megállapítható, hogy a fiúliceum anyagát nagy óraszám mellett sem tudják feldolgozni, a leányliceumét véggépp lehetetlen. Ennek a helyzetnek eredménye, hogy a testnevelés keretében agyondolgoztatják a fiúkat. Ha a buzgó tanár csak 50%-ig is meg akar felelni a kívánalmaknak, kénytelen erre. El kellene törölni az évről-évre ünnepélyeket, mert az erre való előkészítéssel nagyon igénybe veszik a tanulókat, pedig a rendtartással ellenkezik a külön gyakorlás. A tanárt hajtja a tanterv kényszere, a diákok kedvét pedig elveszi a túlterhelés. Több szabadságot kell adni a tanárnak a tantervi anyag feldolgozásában.

Garamvölgyi Ervin elismeri, hogy a tantervi anyag sok, egészen magasfokú. Ő ezt azonban inkább jónak találja, mert ez a helyzet megadja a lehetőséget, hogy különböző irányban dolgozhassanak. Ahol a külső feltételek hiányoznak, ott a tananyagot több mint fele önmagától elesik. Nincs olyan sportág, amit mindenütt gyakorolni lehetne. A túlterhelés csak akkor következne be, ha minden lehetőség megvolna. A felszerelés megszerzésének kérdése komoly, de valami eredményt erős akarat, ötletességgel itt is el lehet érni. Ő a teniszhez igyekszik a lehetőséget megteremteni. A Sportkör tagjai fejenként önként 10 fillért ajánlottak meg. Az így összegyűlt összeget ő kiegészíti. A gyakorlást úgy valósítja meg, hogy míg az osztály szabadgyakorlatokat végez, 4 fiú negyedóránként felváltva játszik. A sportok tanításánál nem lehet cél, hogy mindenki végezze. Akkor járunk el helyesen, ha arra törekszünk, hogy minden tanulónkkal valamilyen sportágat megkedveltessünk, magát a sportot tegyük előtűk kívánatossá. A Kisok a sportnevelésnél az alapvetést elhanyagolja. Oda kellene hatni, hogy ne csak a versenyzést támogassa. A testnevelő tanárok együttesen kérjenek egy állandó gyakorló órát a Kisoktól. A tanterv régebben részletesebb volt, ma nagyobb vonásokban adja az anyagot, de ez más tárgy keretében is így van. A szaktanárnak a szűkre szabott megjelöléseken is el kell igazodnia. Részletesebb utasítást kellene adni, különösen a sportok módszerére vonatkozóan, mert a tanár nem lehet járatos minden sportágban. A tanulók testi gyengesége arra int, hogy még nagyobb gonddal végezzük munkánkat. A testnevelés divatos lett, de lényegében a gyakorlatban alig kap valamit a testnevelő tanár az iskolában. Testnevelési költségekre 110 P-t kap. Ez úgyszólván semmit nem jelent. Testnevelési ünnepségek rendezése helyes, de ilyenek címén cirkuszi mutatványokat rendezni nem szabad. A testnevelési ünnepség serkentő hatású, kár volna elhagyni. De ne legyen rá külön előkészület, becsületesen az évi munka bemutatása legyen. A tanterv magasan tüzi ki a célt, de ez nem baj, törekedjünk feléje.

Jaloveczky Péter figyelemre méltónak tartja azt a jelenséget, hogy a mai diák nem tornázik olyan kedvvel, mint régen. Ha szabad ideje van, nem sportol, nem érzi, hogy ez szükséglet. Az előadók és a felszólalók is kifogásolták a tantervet. Kéri, gondolkozzanak az elhangzott észrevételeken, tapasztalataikat dolgozzák ki. Az így összegyűjtött véleményeket esetleg fel lehetne terjeszteni a Testnevelési Tanácshoz megszívlelés céljából.

Több tárgy nem lévén, az elnök az értekezletet berekeszti. K. m. f. Jaloveczky Péter s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. jegyző.

I R O D A L O M.

Illyés Gyula: *Magyarok.* (Naplójegyzetek) Két kötet, 469 p. Nyugat Kiadó és Irodalmi Rt. kiadása.

Illyés Gyula könyve bevezető soraiban elmondja, hogy műve csak annyiban napló, amennyiben legnagyobb részét egy-egy élmény végén, még aznap, azon melegében vetette papírosra, nem igen törődve megmunkálásával, még kevésbé műfajával. Évekig oldozta-kötözte azután az anyagot, mire észrevette, hogy szinte készület nélkül, szinte öntudatlanul, életének legnagyobb vállalkozású könyvét alkotta meg. Mert minden fonál, melyet az olvasó felvesz, megfeszülve egy irányba mutat, a végén egy kérdésre bogozódik. Minden szakasz azt feszegeti vagy arról szól, hogy mit jelent magyarnak lenni. Magyaroknak szól, egymás között, néha kiméletlenül. Nehéz dolgokról szól, egy nép életéről s létjogosultságáról.

A déldunántúli magyarság pusztulásának régi kérdését tárgyalja a könyv első része. Megrendítő képekben vonulnak el előttünk a haldokló falvak. Az író a Mecsek lejtőjén fekvő, ősi magyar településű falvak egyikeben többször is megfordul. Keresztelés évek óta nem volt itt, de ritka már a temetés is, olyan régen pusztít az egyke. 1870 óta állandóan apad az őslakó magyarság sora. Ötven-hatvan év múlva már keresni kell itt a magyart. Nemcsak Tolnában, Somogyban és Baranyában, hanem Dunántúl más részein is. A bomlás ékalakban terjed. Talpát a Drávának vetve nyomul Pest felé. Már fele útján van, Fejér megye határán. Útjában kemény, életerős szigetekcské várják, puhítják előtte a talajt. Vessünk egy pillantást arra a kimutatásra, amely arról szól, hogy egyes falvakban hány magyar élt 1912-ben és hány 1928-ban: Babarcon 1912-ben 120, 1928-ban 80, Botykán 1912-ben 426, 1928-ban 283, Gárén 165—119 a két jelzett év magyar lakóinak a száma, Kovácsházán 313—216, Peterden 270—104, Szava községben 307—208, Tésenfán 334—236, Túronyban 243—156. Ezek valaha virágzó, nagy magyar falvak voltak. Magyar lakosságuk számaránya 1928-tól a mai napig épp olyan mértékben csökkent, mint 1912-től odáig. Babarcon például, melynek kálvinista magyar gyülekezete 1545-ben alakult, ma 424 nem magyar él. A magyar iskolának egyetlen tanítványa van; a református pap, aki egyben tanító is, a saját kislányát tanítja benne. Hidasról már nincs is kimutatás. Üresen áll a templom és az iskola, a falunak már egyetlen bennszülött magyarja sincs. A pusztulás alig száz éve kezdődött... Két baranyai községben a református egyház anyakönyve szerint 1863-tól 1933-ig az alábbi volt a születések száma: 1863: 38, 1873: 27, 1883: 27, 1893: 24, 1903: 23, 1913: 17, 1923: 9, 1931: 3, 1933: 2... Hasonló példát százszámra lehetne idézni, Baranyából csak úgy, mint Somogyból és Tolnából, de Vaszól és Zalából is. Az egész Dunántúlról; reformátust éppannyit, mint katolikust. Dél-Baranyában még ennél is rosszabb a helyzet. Falvakat említenek, ahol egész utcasorok vannak beszőgezett ajtókkal, ablakokkal: az utolsó szálíg kihalt a család. A házat azért persze nem lehet csak úgy elfoglalni: örökös van, távol, valami oldalági rokon, aki várja a vevőt...

Illyés Gyula megdöbbentő történelmi példával mutatja meg, hová fog ez vezetni. A XVIII. században a Duna két partját, föl Komáromig, szerbek tartották megszállva. Gazdag és művelt kereskedő népek voltak, mint Jókaiból is tudhatjuk, külön kultúrvilágot tudtak maguknak teremteni. Szellemi és anyagi felsőbbségük tudatában elzárkóztak a körülöttük élő népektől, nem olvadtak velük össze. Virágzó városokat építettek, hatalmas templomokat, ezek most üresen állnak. A hajdan büszke nép, amely

Szerbiából bőven erősíthette volna magát, kipusztult az utolsó szálíg. Jómódúak voltak, senki nem üldözte őket, nem olvadtak be. Megölték magukat. Ők hozták be az egykét s pusztulásuk példája nem riasztotta meg azokat, akik eltanulták tőlük...

Az író rámutat arra is, hogy az egykés vidéken ma már százféle sajátos tünetet lehet megfigyelni, de a baj eredetét tulajdonképpen pusztán anyagiakban kell keresnünk. Nem a szegénységben, hanem a szegénységtől való félelemben. A parasztság itt felvergődött valami színvonalra, megszerezhetett családonként 20—30 hold földet, esetleg talán százat is, mint itt-ott a Sárközben, megszokott valami módot és természetesen még jobbra törekszik. A gyermekáldás a birtok megosztását jelentené, új küzdelmet, újra azt a látástól-vakulásig tartó állati munkát, melyet csak azok istenítenek oly bukolikusán, akik két kézzel sose próbálták. Mint a mai társadalom minden tagja, ők is csak egyéni érdeküket látják, nem érzik és nem tapasztalják, hogy valami nemesebb közösség tagjai, amelyért áldozni érdemes. Szó szerint úgy viselkednek mint az urak, akiknek udvarán szintén nem szaladgál tizenkét gyerek. Kényelmesen, szépen, nyugodtan akarnak élni, egyre kényelmesebben. A veszély pedig egyre nő, mert a német községekben nincs egyke. A kihalt magyar családok helyébe mindjárt odaállnak a németek. Az író természetesen nem a németek gyarapodása, hanem a magyarok pusztulása nyugtalanítja...

A déldunántúli magyarság nehéz helyzetéről a könyv további fejezeteiben is megrendítő részleteket hallunk. Egészségtelen lakások, hiányos ruházkodás, rossz táplálkozás... A téli hidegben megfagy egy falubeli ház szellő. (Tehát nem csavargó!) Négy kilométernyi távolságból csak kettőt bírt megtenni, pontosan a feleúton találtak rá másnap reggel. Az orvos egyetlen mondattal megoldja a rejtélyt: „A hiányos táplálkozás következtében nem volt benne semmi ellenálló erő, csoda, hogy két kilométert is kibírt.” — Ezért ajánl az író szerénységet, amikor az ifjú nemzedéknek a magyarság hivatásáról beszél. A kereszténység elveinek védelme, a védtelenek, özvegyek, árvák, munkásokról való gondoskodás a legfontosabb kérdések. Józanon, a lehető legalacsonyabban kezdjük a munkát, mondjuk a napszámberék rendezésével. A XIX. század tele volt hivatás-hirdetőkkel, világmegváltókkal, azonban többre kell becsülnünk azokat, akik egyszerűen csak a jobbágyokat akarták megváltani terheiktől.

A könyv tisztán szépirodalmi vonatkozású fejezeteiben Petőfi, Arany, Kölcsey és Fazekas Mihályról hallunk érdekes és új adatokat, s gyönyörködünk az újmeglátású részletekben. Rendkívül tanulságosak a német és a francia szellem hatásáról írt lapok, a népdalaink ősi elemeit kutató tanulmány, továbbá a nyelvrokonságról, fajtánk tulajdonságairól szóló részletek.

S ha végül a mű tanulságaként megkérdezzük, mit is jelent Illyés Gyula szerint mai igaz magyarnak lenni, azokkal a gondolatokkal kell felelnünk, melyeket az író „Ki a magyar” című munkájában részletesen kifejtett: „A magyar az, aki bátran szembenéz a nép bajaival: a nemzet fejlődésének akadályaiival. Aki a szabadságot ma is minden téren meg akarja valósítani. Aki a népek műveltségét, egészségét, jólétét akar. Aki a földművesnek földet, a munkásnak méltó hasznot, mindenkinek emberi bánásmódot kíván, egyéni érdeke ellenére is. Aki egy nyomorult, éhező vagy jogfosztott láttán saját magát is sértve érzi, emberi, magyar mivoltában... Magyar az, aki nem bírja a homályt, sem a börtönben, sem a gondolatban. Magyar az, aki az értelmet szereti, ki szenvedélyét csak akkor engedi szabadon, midőn a szó már nem használ az igazság elfo-

gadtatására. Minden nép közösség. Jó magyar az, aki emberi, jó tagja a magyar közösségnek."

Illyés Gyula elérte könyve előszavában jelzett célját: a művét ki-elégítetlenül, sőt lelkifurdalással tesszük le, az író szomjat oltott belénk! Úgy érezzük, hogy magyarságunkért, fajtánk erejének kifejtéséért a jövőben sokkal többet kell tennünk! A könyvből nyert indítást hasznosítanunk kell nevelő-tanítói munkánkban is!

Bognár Gyula.

H I R E K.

Tanári alkalmazás. — A hercegprimás dr. *Biborka* Ferenc okl. ttóképző-int. tanárt az esztergomi érs. r. kat. tanítóképző-intézetben 1940. febr. 1-től óraadó tanári minőségben alkalmazta.

Átminősítés. — A közokt. miniszter *Berczelné Erős* Piroska VII. ker. áll. ttónóképző-int. óradíjas h. tanárt az 1939. évi XVII. t. c. alapján próbaszolgálatot teljesítő segélydíjas tanárrá minősítette át.

Tanulmányi felügyelői megbízás. — A közokt. miniszter dr. *Somos* Lajos, egri érseki r. k. tanítóképző-intézeti igazgatót a miskolci tankerületi kir. főigazgatóság területén működő liceumokban és tanítóképzőkben a neveléstudományi tárgyak, valamint a nevelési és tanítási gyakorlatok tanulmányi felügyeletével megbízta.

A Szent István Akadémia új tagja. — A Szent István Akadémia febr. 23-án tagválasztó együttes ülést tartott. Az ülésen dr. *Becker* Vendel c. apátot, tanügyi főtanácsost, a szegedi kir. kat. tanítóképző igazgatóját a hittudományi és bölcséleti osztály rendes tagjává választották.

Tanári siker. — *Csebi* Pogány István, az egri érseki tanítóképző-intézet festőművész-tanára a fővárosban nagysikerű gyűjteményes képzékiállítás. rendezett. Ugyanakkor a Kormányzóné főméltóságú asszony legfelsőbb védnöksége alatt megindult „magyar művészetért” mozgalom keretében rendezett országos tárlaton is több képével szerepelt. Ott is osztatlan elismerést aratott országos viszonylatban is szinte páratlan, újszerű művészi eligondolásoktól irányított s kiforrott művészi stílusról tanúskodó akvareljeivel.

Személyi hírek. — A Tanügyigazgatási Tisztviselők és Felügyelők Orsz. Egyesületének II. csoportja nov. 25-én tartotta alakuló közgyűlését. A közgyűlés vitéz *Komárnoky* Gyula óvónóképző-int. c. igazgatót titkárrá választotta. — A Magyar Asszony Kongresszus márc. 7-i Erdélyi Estjén a megnyitó beszédet *Holvédné Veress* Júlia dr. ny. ttóképző-int. tanárnő tartotta. — *Mesterházy* Jenő a Rádió Mit nézzünk meg? c. előadás-sorozatában az Igazságügyi Palota mennyezetképét ismertette. — *Undi* Mária *Magyar Himnusz Művészet* c. művének angol nyelvű kiadásával vett részt a newyorki világiállításán. A kiállítás rendező-bizottsága művét elismerő okirattal tüntette ki. — Dr. *Jankovits* Miklós a Kalász Könyvkiadó Rézvenyrtársaság márc. 18-án tartott közgyűlésén *A magyar népiskola, a magyar öntudat* címen adott elő. — *Khin* Antal, a lévai líceum igazgatója márc. 20-án *Húsvét és a csallóközi népszokások* címen tartott előadást a kassai rádióban.

Irodalmi szemle. — *Somos* Lajos: *A művelődés és az anyagi jólét szerepe a gyermek fejlődésében.* (Magyar Paedagogia, XLVIII. évf. 5. sz.) — *Lauday* Sándor: *Pedagógiai értekezéslet Egerben.* (U. o.) — *Szemes* Gábor: *Filmet a népiskolának!* (Oktatófilm Közlemények, V. évf. 1. sz.) — *Vágó* Elemér: *Milyen oktatófilmet vár a népiskola I–II. osztálya?* (U. o.) —

Kiss József: *A népiskola filmoktatása a III—VI. osztályban.* (U. o.) — Bognár Gyula: *Mese- és mondakincsünk a népisk. filmoktatásban.* (U. o.) — Váradi József: *A leventeképzés nemzetnevelési célja és értékrendszere.* (Néptanítók Lapja, 73. évf. 3. sz.) — Drozdy Gyula: *A számolás és mérés tanításának módja a II. osztályban* (folytatás). (U. o.) — Végh József: *Ovókörok alakítása.* (Kisdednevelés, 65. évf. 2. sz.) — Drozdy Gyula: *A számolás és mérés tanításának módja a II. osztályban* (folytatás). (Néptanítók Lapja, 73. évf. 5. sz.) — Végh József: *A kiseddőzés törvényes rendezése.* Az Orsz. Kiseddőzés Egyesület hanyatló élete. (Kisdednevelés, 65. évf. 3. sz.) — Gárdonyi Zoltán: *Néhány szó a liceumi énekoktatásról.* (Énekszó, VII. évf. 5. sz.)

Intézeti hírek. — A bpesti rk. egyházközségeknek a zeneművészeti főiskolán febr. 2-án a Balatonzamárdi Gyermekekudulótelep javára rendezett hangversenyén a Keresztes Nővérek zsámbéki tanítónőképzőjének énekkara egyházi énekdarabokat adott elő. Az énekkart *Caligaris* Ferenc zenetanár vezényelte. — A Magyarországi Tanítók Eötvös Alapjának emlékünnepe az énekszámokat a VII. ker áll. tanítónőképző énekkara látta el *Csukás* Zoltán zenetanár vezetésével. — Február 7-én a Rádió hangfelvétel formájában közvetítette a nagykörsi ref. tanítóképző énekkarának műsorát. Akom, Bárdos, Kodály és Koudela szerzemények mellett műsoron volt *Vikár* Sándor nyíregyházi zenetanár egy vallásos tárgyú darabja is. — A Rádió „Éneklő ifjúság” sorozatában febr. 24-én a győri áll. tanítónőképző-intézet énekkara adott hangversenyt. Az énekkart vezényelte és zongorán kísérte *Kiss György* int. zenetanár. — Az esztergomi r. k. tanítóképző ifjúsága febr. 1-én teljes estét kitöltő kultúrelőadást rendezett a Szenttamási, febr. 11-én az Esztergom-Szentgyörgymezői Kat. Olvasókörben, febr. 25-én pedig a Belvárosi Kat. Olvasókörben Mátyás király kultúr-estet tartott. Az est műsorán csupa a növendékek által írott és előadott s Mátyás királlyal kapcsolatos korképek, ének- és zeneszámok szerepeltek. — A Rádió „Éneklő ifjúság” sorozatában márc. 16-án a Szent Margit tanítónőképző-intézet énekkara énekelt *Fodor* Anna zenetanár vezetésével.

Intézeti alapítvány. — A nagykörsi ref. tanítóképző-intézetnek két egykori tanítványa, *Süle* Arpád és *Zoltán* foktői ref. tanítók édesatyjuk, *Süle* László ref. tanító emlékére az intézetnél 1600 P-s alapítványt létesítettek. Az alapítvány kamatait elsősorban a neveléstudományban kiváló növendékek, továbbá a zenében jeles készségűek élvezhetik.

A jászberényi áll. líceum és tanítóképző hanversenyét február 3-án, a mult hagyományaihoz méltó formában rendezte meg a tanári testület. A gazdag műsor minden száma magyar népünk legbensőbb lelki sajátságait sugározta. Az intézetet ugyanis a műsor összeállításakor az a gondolat vezette, hogy a tanítóképző, mint a napról-napra határozottabb alakot öltő új magyar élet kialakításának hivatott intézménye, nemzetépítő feladatát csak akkor töltheti be, ha népünk ősi sajátságait ápolva, fejlesztve és a jövő magyar nemzedék számára áthagyományozva építi tovább a magyar jövőt s veti meg az újabb ezer esztendő szilárd alapját. Az est valamennyi száma magyar volt. *Pécsi* Turánia fantáziájának férfiasan erőteljes akkordjai, *Hoppe* magyar dalsorozata, a *Balázsjárás* és *farsangi népszokásbemutatók*, a *Palotás*, vidám magyar *Bakanóták*, *Rajter katonanótái*, — mind a főtebb vázolt célt szolgálták. Az idegen népek lelki alkatbeli különbségeinek érzékeltetésére skót matróz- és spanyoltáncok is műsorra kerültek. A művészi számokat *Szemes* Gábor *Népiségszolgálat és magyarcelűség* c. előadása ismertette és magyarázta.

A tanítói állások új elnevezése. — Az állami népiskoláknál a kezdő

álláson működő tanítókat a hatóság „*próbaszolgálatra bocsátott segélydíjas tanítók*”-nak nevezte el. (Havi 100 P segélydíj.) Ez az állás megfelel a régi helyettesi minőségnek. A következő előléptetés után a tanítók középiskolai gyakornoki illetményekkel „*helyettes tanítók*” lesznek. (Havi 111 P, lakbér és családi pótlék.) Ez az állás megfelel a régi segédtanítói állásnak. A segélydíjas próbaszolgálat rendszerint egy évtől másfél évig fog tartani. Jó minősítés esetén, a költségvetési lehetőségek határain belül, rendszerint a tanítók helyettes tanítókká nevezetnek ki. Helyettes tanítói kinevezések (volt segédtanítói) egy évben kétszer, január 1-én és július 1-én lesznek. A rendes tanítói kinevezések a jövőben egy évben egyszer, január 1-én lesznek. (Néptanítók Lapja.)

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1934. év I. felére dr. Csada Imre, az 1935. és az 1936. év I. és II. felére Vincze Sándor, az 1936. év I. felére Szilágyi János, az 1936. év I. és II. felére özv. Strauch Gyuláné, az 1937. év I. felére Endrey Tivadar, az 1937. év I. és II. felére Galló Pál és Haitsch Ella, az 1937., 1938. és az 1939. év I. és II. felére Raisz Iván, az 1937. év II. felére v. Losonczy György és Zrinyi Aladár, az 1938. év I. és II. felére a Testnevelési Főiskola és dr. Szakál János, az 1939. év I. felére dr. Gerencsér Istvánné, Kaposi Károly, Szabó Zoltán és a dombóvári rk. tanítónőképző-intézet, az 1939. év I. és II. felére Barabás Tibor, dr. Bató László és a Fővárosi Pedagógiai Könyvtár, az 1939. év II. felére dr. Gárdonyi József és Szkiba Antal, az 1940. év I. felére Lehoczky Egyed és Vajtány Margit, az 1940. év I. és II. felére Grész Leó, Slajchó Mihály, Vadász Zoltán, Szontagh Katalin, dr. Wergler Márton, Ruisz Márta, Vargyas Mária, a budapesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet, Hell Anna és a községi áll. tanítóképző-intézet. Végül tagdíjtörlesztés címén 2—2 P-t befizettek: Grynaeus Ida, Lechnitzky Gyula, Kádár Ilona, Kalmárné Kostyál Ilona, Farkas Mária és Vajda Erzsébet. — 1930. II. felére Aradvári Béla és Maurer Mihály, 1930. II. és 1931. I. felére Dohanics János, az 1933. év I. és II. felére Laszczik Ernő, az 1934. év II. felére dr. Csaba Imre, az 1936. év II., az 1937. és 1938. év I. és II. és az 1939. év I. felére Tanács Imre, az 1937. év I. és II. felére Osváth Ferenc és Vécseiné Fehér Aranka, az 1938. év I. és II. felére a miskolci érseki rk. tanítónőképző-intézet, az 1939. év I. és II. felére Pócza József, Bácsfalvy Antal, a miskolci izr. tanítónőképző-intézet, Urhegyi Alajos, Éber Rezső, Molitor Gusztáv és Pálmai Lenke, az 1939. év II. felére, az 1939. és 1940. év I. és II. felére özv. Kerekesné Lacher Erzsébet, az 1940. év I. felére Szabó Károly, az 1940. év II. felére Lehoczky Egyed, az 1940. év I. és II. felére Molnár Kálmán, a bajai áll. tanítóképző-intézet, a „Magyarországi Tanítók Eötvös Alapja” önszegélyző és családi jóléti osztálya, az újpesti II. sz. áll. polgári leányiskola igazgatósága, Horváth Adolf János, Becht József, Fábian Erzsébet, dr. Becker Vendel, Schler M. Kunigunda, Magasi M. Franciska, Szabóné Novák Eszter, a budapesti III. ker. rk. óvónőképző-intézet és Tóth Mihály, az 1940. és 1941. év I. és II. felére Öllös Sarolta, az 1940. év II. és az 1941. év I. felére dr. Lux Gyula, Nádler István, Heitler Christophora és Szabó Celesta, az 1941. év I. és II. felére Füzesy János és Horváth B. Kristóf. Végül tagdíjtörlesztés címén márciusban Grynaeus Ida, Lechnitzky Gyula, Kádár Ilona, Kalmárné Kostyál Ilona, Farkas Mária és Vajda Erzsébet 2—2, Szabóné Novák Eszter pedig 3.— P-t fizettek. Budapest, 1940. III. 18. Frigyes Béla pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.